

În preajma bicentenarului nașterii lui Dostoievski (30 octombrie s.v.) propunem cititorilor noștri câteva texte comemorative. Dacă “ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui” poate însemna “cunoaște natura umană căzută, dar și căile renașterii omului în Hristos”, probabil că autorul Amintirilor din casa morții și Starețul Siluan s-ar putea lumina reciproc. Am încercat să sugerăm acest lucru prin titlul de mai sus. Pe de altă parte, esențialul ar putea fi că mintea condamnată la iad n-ar putea fi însoțită de nădejde fără lacrimile dragostei împreună pătimitoare, după cum am aflat săptămâna trecută de la Prof. Andreev. O cheie prețioasă de lectură, atât pentru moștenirea dostoievskiană, cât și pentru viețile noilor mucenici. Cele câteva fragmentele din Dostoievski reținute de Părintele Serafim Rose pentru Cursul său de supraviețuire ortodoxă credem că pot ilustra aceeași idee. Reluăm mai jos o parte din ele, în ordinea cronologică a textelor. Este oarecum și ordinea ascendentă a dezvoltării unei teme comune: 1. Raskolnikov, tânărul nihilist izolat din Crimă și pedeapsă, ‘cedează’ încă glasului conștiinței, reflectat în smeriții obidiți, dar pravoslavnic, din jurul său; 2. În comunitatea ‘demonilor’ din romanul omonim, victimele și ‘elitele’, acum practic deopotrivă mistuite interior de magnetismul progresului, grăbesc hipnotic o ‘mare resetare’ autodestructivă, sub președinția tragico-hilară a unui primar neamț; 3. În fine, ampla frescă apocaliptică a Marelui Inchizitor apare ca un fundal aproape implacabil, care nu poate totuși opri mântuirea multora dintre frații Karamazov. Cititorul poate prelungi fără dificultate ‘filmul’ până la [răscrucea vremurilor noastre](#). Acum foștii conspiratori se vor fi mutat la OMS sau Forumul Economic Mondial și rămășițele normalității vor fi fost relegate la pavilionul de ‘fake news’ al ‘conspiraționiștilor’. Vreun Șigaliiov, ajuns pe scara profiturilor pe culmile înaltei societăți, își va coordona filantropiile cu ale legatului inchiziției digitale, nu în mod necesar mai viu sufletește decât omologul său din poveste, dar [amplificat tehnologic](#).

. Dar să citim mai întâi un fragment suplimentar interesant care a circulat recent, dintre multe altele posibile. (S.T.V.)

“Raskolnikov zăcu în spital pînă la sfîrșitul postului și săptămână luminată. Aproape întremat, își aminti de visurile lui pe cînd zăcuse cu febră mare și în delir. I se părea mereu că lumea întreagă este osîndită să căda victimă unei ciume înfiorătoare, nemaiauzită și nemaivăzută, venind din străfundurile Asiei spre Europa. Trebuia să piară toți, în afară de cîțiva aleși. Apăruseră niște trichine noi, niște vietății microscopice, care pătrundeau în corpul omului. Acestea erau, de fapt, niște spirite înzestrate cu rațiune și voință. Oamenii în corpul cărora pătrundeau turbau și-și pierdeau mințile. Dar niciodată, niciodată oamenii nu s-au considerat atît de inteligenți și atît de siguri de adevărul lor ca cei atinși de boala. Li se părea că niciodată n-au existat verdicte, deducții științifice, convingeri morale și credințe mai neclintite ca ale lor. Sate întregi, orașe întregi, popoare întregi se molipseau și cădeau prada nebuniei. Toți erau agitați și nu se înțelegeau între ei; fiecare credea că el singur cunoaște adevărul și se chinuia, uitîndu-se la ceilalți, se bătea cu pumnul în piept, plîngea și-și frîngea mîinile. Oamenii nu mai știau să judece ce este bine și ce este rău. Nu știau pe cine să condamne și pe cine să achite. Se omorau între ei într-o furie absurda. Se adunau în armate, dar armatele acestea, pornind în campanie, începeau să se destrame, rândurile se desfăceau, ostașii se năpusteau unii împotriva celorlalți, se împungeau, se tăiau, se sfîrtecau și se mînceau între ei. În orașe, zile întregi suna clopotul de alarmă; erau chemați toți, dar cine chema și pentru ce chema nu știa nimeni, și toți erau alarmați. Oamenii părăsiseră meșteșugurile cele mai obișnuite, fiindcă fiecare își propunea ideile, reformele și nu puteau să cada la o înțelegere între ei; agricultura era părăsită. Ici-colo, oamenii se adunau grămada, se învoiau să întreprindă o acțiune comună, jurau să nu se mai despartă, dar o clipă după aceea își uitau făgăduielile și începeau imediat cu totul altceva decît ceea ce propuseră, se învinuiau reciproc, se băteau, se omorau. Casele luau foc, începuse și foametea. Toți și toate se prăpădeau. Ciurma se întindea, înainta mereu. Din lumea întreagă nu se puteau salva decît cîțiva oameni curați la suflet, oameni aleși, destinați să dea naștere unei noi omeniri, să reînnoiască viața, să purifice pămîntul; dar nimeni nu-i lua în seamă nicăieri pe acești oameni, nimeni nu le auzea vorba și glasul.” (Din epilogul la Crimă și pedeapsă)

Ieromonah Serafim Rose

Cursul de supraviețuire ortodoxă (fragmente)

„Crimă și Pedepsă” este un roman despre un om care dorea să treacă dincolo de bine și rău, care ucide pentru o idee – ideea napoleoniană sau a supraomului – sfârșind în pocăință și îndreptându-se spre viața creștinească.

Deși o mare parte din roman se petrece înainte ca protagonistul să ucidă, el se gândește constant că ar trebui să o facă, și îl obsedează această idee, în fond, nietzscheană: dacă Dumnezeu nu există, atunci totul este permis. Această idee are o dimensiune filosofică și una politică, dar din punct de vedere creștin înseamnă că eu pot face tot ceea ce vreau.

Personajul Raskolnikov se tot gândește la Napoleon. Un om venit de jos care ajunge conducătorul unei țări și are dreptul să ucidă pe cine vrea, doar pentru că el conduce țara. Acest fapt îl așază în categoria supraoamenilor.

Este dihotomia între împărăția lumii de aici și împărăția lui Hristos. Potrivit împărăției lui Hristos, noi toți trebuie să fim smeriți în fața lui Dumnezeu. Potrivit filosofiei lumești, a puterilor acestei lumi, există unii oameni puternici. Dacă ești puternic, ai dreptul să-i calci în picioare pe ceilalți.

În opinia lui Machiavelli, guvernele pot comite nedreptăți câtă vreme prințul deține puterea. În opinia lui Nietzsche, poți face tot ceea ce vrei câtă vreme ești unul dintre acei supraoameni.

Raskolnikov are parte de aceste dialoguri agonizante cu sine însuși. Se duce să o viziteze pe femeia pe care intenționează să o ucidă. Observă cum se comportă. Dă târcoale, se gândește

cum va face crima, unde se duce victima, unde își ține banii. Apoi mai este a doua femeie, sora ei, nu-i așa? În mintea sa începe să se înfiripe ideea că e o femeie detestabilă, o insectă.

Toate aceste gânduri necreștinești provin din idei raționaliste de extracție apuseană. Puteți observa același lucru cu teoria lui Marx, și anume că poți face ceea ce vrei cât timp preiei puterea și îi determini pe oameni să fie violenți.

În timp ce revoluția continuă și oamenii seucid unii pe alții, violența se perpetuează. Din acest motiv, ei devin unelte pentru revoluție și vor fi folosiți ca niște obiecte. Ne aflăm la polul opus creștinismului.

În cazul lui Raskolnikov conștiința lui este unde trebuie. Nu are cum să se opună și din acest motiv tot amână și se acuză pe sine. „Ești atât de slab că nu o poți face?”, se torturează el. „Se presupune că ești un supraom și nu poți să o faci, nu poți să duci treaba la capăt!” Într-un final trece la fapte și face crima. Cred că a ezitat dacă ar trebui să le ucidă pe ambele femei sau doar pe una. Însă cealaltă femeie dă buzna în ultimul moment, iar el, deși nu dorea să o ucidă, se hotărăște să o omoare și pe ea. După care este blocat. Nu ia foarte mulți bani, doar câțiva, și devine atât de isteric încât se duce să-i ascundă.

Apoi încep chinurile conștiinței. Dacă este supraom ar trebui să se simtă complet rece și calm. Victima era doar o muscă, un fel de insectă. „Nu trebuia să mai trăiască, iar eu sunt Supraomul. Mă voi pregăti la facultate pentru a ajuta ca ideile apusene să pătrundă în Rusia și să o lumineze”. Între timp, însă, conștiința lui Raskolnikov a început să funcționeze din ce în ce mai acut, iar el nu poate înțelege de ce nu are liniște. La început se învinuiește că nu a luat destui bani. Dar apoi, se întâmpă ceva în interiorul lui care îi arată că această conștiință plantată de Dumnezeu și îngrijită de Biserica Ortodoxă nu poate fi redusă la tăcere.

Începe o luptă teribilă între el și detectivul care investighează cazul. Raskolnikov nu știe niciodată dacă polițistul știe că el a făcut-o, dacă îl suspectează pe el sau pe altcineva, etc. Fără mustrarea conștiinței, nu ar avea genul acesta de probleme.

Până la urmă se dovedește că detectivul nu așteaptă altceva decât ca el să mărturisească. Iar într-un final, Raskolnikov îl întreabă „Cine crezi că a făcut-o? Spune-mi.”

La care polițistul îi spune: „Cum cine? Tu ai omorât-o, dar eu aștept ca tu să vii de unul singur și să mărturisești”.

Rakolnikov aproape că înnebunește. Ce ar trebui să facă acum? Să dispară?

După care, o întâlnește pe Sonia, o prostituată, parte din drojdia societății. De ce s-a făcut prostituată? Pentru că trebuia să-și întrețină mama. Nu vroia să o facă, pentru că era creștină, dar a trebuit. Era singura cale prin care putea obține bani. Iar ea va fi cea care îl va salva pe el, cel amăgit de ideile occidentale. Raskolnikov începe să vorbească cu ea, iar ea îi arată Evanghelia. „Oh, orice, dar nu Evanghelia!” Ea îi vorbește despre Iisus Hristos și, încetul cu încetul, inima lui începe să se înmoaie. Într-un final se duce la ea, spre sfârșit cred, pentru a se hotărî dacă să se predea sau nu.

„Ce să fac? Mă vor trimite în Siberia și voi fi terminat”. Dar Sonia îi răspunde că va veni cu el în Siberia. Raskolnikov se duce gândindu-se cum poate fi cineva din drojdia societății clădit astfel și, mai mult, să-l iubească pe el. Să meargă în Siberia cu el!

Într-un final, el este atât de copleșit, încât cade în genunchi în fața polițiștilor și le spune: „Eu am făcut-o! Omorâți-mă, luați-mă de aici!”

Este un moment foarte puternic, dar care exprimă temperamentul rusesc.

Sonia reprezintă un caz interesant, deoarece ea și-a păstrat Ortodoxia, creștinismul, chiar dacă din punctul de vedere al faptelor era o păcătoasă. Nu se putea împărtăși fiind mereu în păcat. Curăția creștinismului a rămas în ea, deși era o păcătoasă, ba poate chiar s-a intensificat deoarece știa că nu este bună, că e drojdia societății, o femeie fără speranță. Dar cu toate acestea l-a păstrat pe Iisus Hristos și din acest motiv putea predica Evanghelia acestui în aparență sofisticat student, cu idei înalte, căruia îi topește, în cele din urmă, inima și îl

convertește. Apoi ni se spune că au mers în Siberia, este descris puțin din viața lor acolo, dar aflăm că deja este o altă poveste. Nu ni se spune ce s-a întâmplat acolo. Dar scriitorul, la rândul său, a mers în Siberia întorcându-se de acolo convertit.

[din Demonii]

„În seara aceea Virghinski nu prea se simțise bine, și totuși apăru și el, luând loc într-un fotoliu la masa de ceai. Toți musafirii se așezaseră și în dispoziția aceasta ordonată a scaunelor în jurul mesei se putea întrevădea că este vorba de o ședință. Era limpede că toată lumea era încă în așteptare și că deocamdată cei prezenți duc o conversație însuflețită pe chestiuni de alt ordin. Când apărură Stavroghin și Verhovenski se așternu o liniște completă.

Aici îmi voi permite să dau câteva lămuriri necesare pentru mai multă claritate. Sunt convins că toți domnii aceștia se adunaseră într-adevăr cu speranța plăcută că vor auzi ceva foarte interesant, mai ales că fuseseră și preveniți. Toți reprezentau crema liberalismului celui mai roșu din vechiul nostru oraș și fuseseră cu multă grijă selecționați de Virghinski pentru această ședință. Mai notez că unii dintre ei (deși nu prea mulți) niciodată nu-i frecventaseră până atunci casa. Bineînțeles, majoritatea oaspeților n-aveau o idee clară în ce scop fuseseră preveniți. De altfel, cu toții îl considerau pe Piotr Stepanovici drept un emisar sosit din străinătate cu anumite împuterniciri; ideea aceasta se înrădăcină oarecum brusc și, natural, păru măgulitoare. Și totuși, în grupul acesta de cetățeni adunați sub pretextul sărbătoririi unei onomastici, erau și unii cărora li se făcuseră anumite propuneri concrete. Piotr Verhovenski izbutise să închege la noi un cerc de cinci, asemănător aceluia pe care îl avea la Moscova și, după cum s-a constatat ulterior, și în județul nostru printre ofițeri. Se spunea că mai avea un asemenea grup și în

gubernia X. Acești cinci aleși ședeau acum la masa comună și cu multă iscusință știuseră să--și dea aerul celor mai obișnuiți oameni, încât nimeni să nu--i poată recunoaște.

Erau, fiindcă astăzi nu mai este nici o taină, în primul rând Liputin, apoi Virghinski însuși, urecheatul Șigaliiov, fratele doamnei Virghinski, Leamșin și, în sfârșit, unul Tolkacenko, un personaj ciudat, om de peste patruzeci de ani, vestit pentru cunoștințele lui vaste asupra poporului, îndeosebi prin studii în mediul escrocilor și tâlharilor; hoinărea în mod special prin cârciumi (deși nu exclusiv pentru studiul poporului) și brava prin veșmintele sale ponosite, prin cizmele unse, prin aerul său șiret- iscoditor și prin vorbirea sa cu înflorituri din graiul popular. O dată sau de două ori, Leamșin îl mai adusesese la seratele lui Stepan Trofimovici, unde însă nu produsese de fapt cine știe ce impresie. În oraș apărea cu intermitențe, mai ales când rămânea fără serviciu la calea ferată, în rețeaua căreia își căuta de obicei de lucru. Toți acești cinci militanți formaseră primul grup cu credința fermă că acesta nu este decât o mică unitate printre sutele și miile de alte asemenea unități răspândite prin toată Rusia și că totul depinde de un for central, masiv, dar secret, care la rândul său este organic legat de revoluția mondială din Europa. Din păcate însă, trebuie să recunosc că printre ei chiar și în această vreme începuseră să se ivească semne de discordie. Adevărul era că toți așteptau încă din primăvară venirea lui Piotr Verhovenski, anunțată mai întâi de Tolkacenko, apoi de Șigaliiov, imediat după sosirea sa. Se așteptau din partea lui la niște minuni extraordinare și, cu toate că acceptaseră imediat, fără nici un fel de obiecții, ca la cea dintâi chemare a lui să constituie respectivul cerc, tot imediat după constituirea acestuia se simțiră ofensați, și anume tocmai din cauza acestei adeziuni prea grăbite. Acceptaseră să intre în cerc bineînțeles dintr--o jenă generoasă, ca să nu se spună pe urmă că ei n--au îndrăznit să participe; și totuși Piotr Verhovenski era dator să aprecieze în modul cuvenit isprava lor nobilă și cel puțin să le spună drept recompensă ceva foarte important. Dar Verhovenski nici gând nu avea să satisfacă curiozitatea lor legitimă și nu le spunea decât ceea ce considera el absolut indispensabil. În general îi trata cu multă severitate, ba și cu un fel de desconsiderare. Faptul în sine avu darul să--i irite. Și unul dintre membri, anume Șigaliiov, îi și instigase pe ceilalți «să ceară darea de seamă», bineînțeles, nu acum în casa lui Virghinski, unde se adunase atâta lume și din afara grupului.

În ce--i privește pe acești oameni din afară, mă bate de asemenea gândul să cred că sus-numiții membri ai primului cerc de cinci erau dispuși să bănuiască prezența printre musafirii lui Virghinski și a unor membri făcând parte din alte cercuri necunoscute lor, dar înființate prin oraș, potrivit aceluiași sistem secret și de către același Verhovenski, încât în cele din urmă toți cei adunați se suspectau unii pe alții, pozând fiecare în fața celorlalți și afectând diferite aere, ceea ce imprima întregii adunări o înfățișare confuză, ba și cam bizară. Erau de față totuși și persoane absolut în afară de orice bănuială. Un maior activ, de pildă, ruda apropiată a lui Virghinski, un om cu totul inocent, care nu fusese invitat, dar venise din proprie inițiativă să--l felicite pe sărbătorit, care nu putuse să nu--l primească. Amfitrionul era totuși liniștit, pentru că maiorul «n--ar fi putut denunța în nici un caz», deoarece, în pofida tâmpeniei lui, îi plăcuse toată viața să se bage oriunde printre liberali extremiști. Nu simpatiza personal cu aceștia, dar îi plăcea să--i asculte. Mai mult, fusese chiar și compromis: cu totul întâmplător, prin mâinile sale

trecuseră în tinerețe depozite întregi ale revistei Clopotul și manifeste și, cu toate că se temuse să arunce în ele măcar o privire, socotise drept o ticăloșie să refuze răspândirea lor; așa sunt unii ruși chiar și până în ziua de astăzi. Ceilalți musafiri reprezentau fie tipul purtătorului unui nobil amor propriu, profund lezat, fie tipul primului elan generos al tinereții înflăcărate. Categoria aceasta o formau doi sau trei învățători, dintre care unul șchiop, de vreo patruzeci și cinci de ani, profesor de gimnaziu, foarte veninos la vorbă și un om extrem de vanitos, precum și doi sau trei ofițeri. Dintre aceștia, unul era un tânăr artilerist care, sosit abia de câteva zile dintr--un liceu militar, un băiat tăcut și necunoscând încă pe nimeni, se pomeni deodată la Virghinski, cu un creion în mână și, fără a participa la discuție, nota mereu ceva în carnetul său. Toată lumea observase acest lucru, dar cu toții, nu se știe de ce, aveau aerul că nu observă. Mai erau prezenți: un seminarist vântură- lume, care împreună cu Leamșin strecurase acele fotografii obscene în desaga colportoarei de cărți bisericești, un vlăjgan cu privirea insolentă, dar și neîncrezătoare totodată, afișând mereu un zâmbet sarcastic și în același timp un aer satisfăcut, plin de conștiința triumfătoare a propriei sale perfecțiuni. Mai era aici, nu se știe pentru ce, și fiul primarului nostru, acel imberb mizerabil, înglodat în vicii și uzat înainte de vreme, despre care am mai pomenit relatând pățania micuței soții de locotenent. Junele acesta rămase tăcut toată seara. Și, în sfârșit, ca să închei lista, un licean, un băiețandru de vreo optsprezece ani, cu fire aprinsă și păr vâlvoi, care ședea cu înfățișarea sumbră a unui tânăr jignit în demnitatea lui, suferind vizibil pentru tinerețea celor optsprezece ani ai săi. Acest puști era la rândul său șeful unui grup independent de complotiști, care se formase în clasele superioare ale liceului, fapt descoperit spre surprinderea generală abia mai târziu. N--am amintit nimic despre Șatov: acesta se așezase în colțul din fund al mesei, cu scaunul scos puțin înainte din rând, uitându--se mereu în jos într--o tăcere posomorâtă. Refuză ceaiul și pâinea și tot timpul își ținu șapca în mâini, ca și cum ar fi vrut prin aceasta să arate că nu este musafir, ci a venit numai cu treabă și că va pleca îndată ce va găsi de cuviință. În apropierea lui se așezase și Kirillov, la fel de tăcut și el, dar cu privirea dreaptă, cercetând atent chipul fiecărui vorbitor cu ochii aproape fiși, lipsiți de orice luciuri, și ascultând totul fără nici un fel de emoție sau mirare. Unii dintre invitați, care nu--l mai văzuseră până atunci, îl examinau pe furiș cu priviri îngândurate. Nu se știe dacă m--me Virghinskaia cunoștea ceva despre existența grupului de cinci. Consider că știa totul de la soțul ei. Studenta, bineînțeles, nu lua parte la nimic, dar avea o preocupare proprie; intenționa să rămână doar o singură zi sau cel mult două, după care să plece mai departe și mai departe, prin toate orașele universitare, «ca să participe la suferințele studenților săraci și să--i îndemne la un protest». Căra cu dânsa câteva sute de exemplare dintr--o proclamație litografiată și compusă, pare--se, chiar de ea personal. E de notat că liceanul chiar de la început prinse față de ea o ură de moarte, deși o vedea pentru prima dată în viața lui, după cum și ea începu imediat să--l urască pe el. Maiorul era un unchi de--al ei care o întâlni aici prima oară după zece ani. În momentul când apărură Stavroghin și Verhovenski, obrajii fetei ardeau ca doi maci roșii, fiindcă tocmai atunci se certase cu unchiul ei în problema femeii."

„Șigaliiov continuă:

Consacrându-mi energia problemei studiului organizării sociale a societății viitoare, care va veni s-o înlocuiască pe cea prezentă, am ajuns la concluzia că toți făuritorii sistemelor sociale, de la cele mai îndepărtate timpuri și până în anul nostru 187..., erau niște visători, niște fanteziști, niște neghiobi, care se contraziceau pe ei înșiși neînțelegând absolut nimic din știința naturii și în ce privește acel animal ciudat care este omul. Platon, Rousseau, Fourier nu sunt decât coloane de aluminiu, toate acestea sunt bune pentru vrăbii, și nu pentru societatea umană. Întrucât însă forma socială viitoare este necesară tocmai acum, când noi toți, în sfârșit, ne pregătim să trecem la acțiune, ca să nu existe nici un fel de ezitare, eu propun propriul meu sistem de organizare a lumii. Iată-l! izbi el cu pumnul în caiet. Am vrut să expun adunării cartea mea pe cât se poate într-o formă prescurtată; dar văd că va fi nevoie să mai adaug și o mulțime de explicații orale, peste cele cuprinse în text, ceea ce înseamnă că întreaga expunere va necesita cel puțin zece ședințe, după numărul capitolelor din carte. (Se auziră râsete.) Afară de aceasta, anunț dinainte că sistemul meu nu este încă terminat. (Iar râsete.) M-am încurcat în datele mele proprii și concluzia la care am ajuns este în directă opoziție cu ideea inițială de la care am pornit. Pornind de la o libertate nelimitată, eu închei printr-un despotism nelimitat. Țin să adaug totuși că afară de soluția aceasta a mea, în ce privește formula socială, nu poate exista o altă soluție. Râsul creștea tot mai puternic, dar râdeau mai mult tinerii și, ca să zicem așa, musafirii prea puțin inițiați. Pe chipul doamnei Virghinskaia, al lui Liputin și al dascălului șchiop se ivi o oarecare expresie de ciudă.

— Dacă dumneata însuși n-ai reușit să-ți închei propriul sistem și ai ajuns la disperare, ce am putea face noi? observă prudent unul dintre ofițeri.

— Aveți dreptate, domnule ofițer activ, i se adresă răstit Șigaliiov, mai ales în ce privește folosirea foarte nimerită a termenului disperare. Da, am ajuns la disperare și totuși tot ce am expus în cartea mea este de neînlocuit și nu există o altă soluție; nimeni niciodată nu va născoci altceva. Și de aceea mă grăbesc, fără a mai pierde timpul, să invit întreaga adunare să-și exprime părerea după ce va asculta expunerea mea în cele zece ședințe. Iar dacă membrii nu vor dori să asculte, să ne împrăștiem chiar de la început, bărbații ca să-și vadă de serviciul la stat, femeile pe la bucătării, pentru că, respingând cartea mea, o altă soluție ei nu vor găsi. Nici o altă soluție! Iar prin pierderea de timp își vor dauna lor înșiși, întrucât mai târziu se vor întoarce inevitabil la același lucru.

Se produse o mișcare: «E nebun cumva?» se auziră glasuri.

— Vasăzică, toată chestiunea constă în disperarea lui Șigaliov, conchise Leamșin, iar problema esențială în a se ști: este sau nu cazul să fie dumnealui disperat?

— Eventuala stare de disperare a lui Șigaliov este o problemă a sa personală, declară liceanul.

— Propun să se pună la vot în ce măsură disperarea lui Șigaliov privește cauza comună și, totodată, merită sau nu merită să fie ascultat? decise vesel ofițerul.

— Chestiunea se prezintă puțin altfel, interveni, în sfârșit, șchiopul. În general el vorbea cu un zâmbet întrucâtva ironic, încât era de fapt greu să-ți dai seama dacă vorbește serios sau glumește. E altceva aici. Domnul Șigaliov este prea devotat sarcinii sale și totodată este prea modest. Cartea dumisale îmi este cunoscută. Dumnealui propune, ca o soluție finală a problemei, diviziunea omenirii în două părți inegale. O a zecea parte capătă libertatea personală și dreptul neîngrădit asupra celorlalte nouă zecimi ale omenirii. Aceste nouă zecimi trebuie să--și piardă personalitatea și să se transforme într--o turmă și, printr--o supunere nelimitată să atingă, pe calea unei regenerări succesive, o stare de inocență primitivă, un fel de rai primitiv, deși vor trebui totuși să lucreze. Măsurile propuse de autor pentru deposedarea celor nouă zecimi din omenire de libertatea voinței și pentru transformarea lor într--un fel de turmă, pe calea reeducării mai multor generații, sunt absolut remarcabile, se bazează pe date naturale și sunt foarte logice. Am putea să nu fim de acord cu unele concluzii, dar este greu să încapă vreo îndoială în ce privește inteligența și cunoștințele autorului. E regretabil că acea condiție cu cele zece seri de ședințe este cu totul incompatibilă cu circumstanțele, altminteri am putea auzi multe lucruri extrem de interesante.

— Vorbești serios? i se adresă m--me Virghinskaia dascălului șchiop, cuprinsă de oarecare neliniște. Dacă acest om, neștiind ce să facă cu oamenii, transformă nouă zecimi din ei în sclavi? De mult mi s--a părut suspect individul.

— Vorbești adică despre frățiorul dumitale? întrebă șchiopul

— Rubedenie? Ți bați joc de mine?

— Și afară de asta, este o ticăloșie să lucrezi pentru niște aristocrați și să te supui lor ca unor zeități! explodează furioasă studenta.

— Nu propun ticăloșii, ci raiul, raiul terestru, și nici un alt rai pe pământ nu poate să existe, încheie autoritar Șigaliiov.

— Eu însă, în loc de rai, strigă Leamșin, aș lua aceste nouă zecimi din omenire, dacă n--ai ce să faci cu ele, și le--aș arunca în aer, lăsând numai o mână de oameni culti, care să înceapă a trăi huzurind după regulile științei.

— Așa poate vorbi numai un bufon! izbucni studenta.

— E un bufon, dar folositor, îi șopti m--me Virghinskaia.

— Poate că aceasta ar fi cea mai bună soluție a problemei! i se adresă înflăcărat Șigaliiov lui Leamșin. Dumneata, bineînțeles, nici nu--ți dai seama, vechiul meu demon, ce idee profundă ai reușit să exprimi. Întrucât însă ideea dumitale este aproape irealizabilă, va trebui să ne mulțumim cu acest rai pământesc, dacă așa a fost dat să--l denumim.

— Și totuși e destul de absurd, lăsă involuntar Verhovenski să--i scape o reflecție, posibil, cu totul fără voie. De altfel, fără a--și ridica privirea, el continua cu aceeași nepăsare să--și taie unghiile.

— De ce adică să fie absurd? interveni imediat șchiopul, ca și cum nu așteptase din partea lui Verhovenski decât rostirea acestui prim cuvânt, ca să se ia cu el la hartă. De ce adică să fie absurd? Domnul Șigaliiov e întrucâtva un fanatic al umanismului. Să ne aducem aminte însă că și Fourier și Cabet mai ales, și chiar Proudhon însuși au o mulțime de soluții dintre cele mai despotice și mai fanteziste în această problemă. Domnul Șigaliiov oferă o soluție mult mai lucidă decât ei. Vă asigur că, după ce ai citit cartea, este aproape imposibil să nu fii de acord cu unele lucruri. Poate că tocmai el este acela care, mai puțin decât oricare altul, s--a depărtat de realism

și raiul lui pământesc este aproape rai adevărat, exact același pentru pierderea căruia suspină întreaga omenire, dacă acest rai a existat cândva aieva.

— Știam eu că voi fi luat în furci, murmură iar Verhovenski.

— Dați--mi voie, se înfierbântă tot mai mult șchiopul, discuțiile și considerațiile în privința organizării sociale viitoare sunt aproape o necesitate imperioasă a tuturor oamenilor de gândire contemporană. Herzen toată viața lui n--a avut decât grija aceasta. Belinski, după cum știu cu precizie, petrecea seri întregi cu prietenii săi, dezbătând și soluționând anticipat până și pe cele mai mici, ca să zicem așa, amănunte de bucătărie ale viitoarei orânduiri sociale.

— Ba unii înnebunesc chiar, remarcă pe dată maiorul.

— Am putea ajunge totuși la o concluzie oarecare, decât să stăm așa și să tăcem cu aere de dictatori, șuieră Liputin îndrăznind parcă să înceapă, în sfârșit, atacul.

— Nu m--am gândit la Șigaliiov când am spus că este absurd, trăgână Verhovenski. Vedeți, domnilor, își săltă el un pic privirea, după părerea mea, toate cărțile acestea, Fourier, Cabet, toate aceste drepturi la muncă, și celelalte de la Șigaliiov citire, toate acestea sunt un fel de romane, care pot fi scrise cu sutele de mii. O delectare estetică. Înțeleg că aici în acest orașel vă plictisiți și, desigur, vă năpustiți cu aviditate asupra unor pagini scrise.

— Dați--mi voie, se agită pe scaunul său șchiopul, deși suntem niște provinciali și, bineînțeles, demni de toată compătimirea, știm totuși că pe lumea aceasta deocamdată nu s--a întâmplat nici un fapt extraordinar sub raportul noutății și a căruia ignorare va trebui s--o deplângem. Ni se propune, de pildă, prin tot felul de foi strecurate, de factură străină, să ne strângem rândurile și să ne organizăm în grupuri cu unicul scop de distrugere generală sub pretextul că, oricât ai lecui lumea aceasta, tot bolnavă va rămâne, dar așa, retezând radical o sută de milioane de capete și, prin aceasta, ușurându--ți sarcina, poți mai ușor să sari peste șanț. Ideea e excelentă, fără îndoială, dar cel puțin tot atât de incompatibilă cu realitatea, ca și cele «de la Șigaliiov citire», în privința cărora ați emis chiar acum aprecieri atât de disprețuitoare.

— Mă rog, de altfel nici n--am sosit aici pentru discuții, lăsa Verhovenski să--i scape un cuvântel de tulburătoare semnificație și, făcându--se că nu--și da seama de această gafă, trase lumânarea mai aproape de el, ca să aibă înaintea lui mai multă lumină.

— E regretabil, e foarte regretabil că n--ați venit aici pentru discuții, și e mai regretabil că în momentul acesta sunteți atât de preocupat de toaleta dumneavoastră

— Dar ce vă deranjează la toaleta mea?

— O sută de milioane de capete retezate e tot atât de greu realizabil ca și transformarea lumii prin propagandă. Chiar mai greu poate, mai ales dacă vrei s--o faci în Rusia, riscă iar Liputin.

— Tocmai în Rusia se pune toată nădejdea, strecură ofițerul.

— Am auzit--o noi și pe asta, cum că în Rusia e toată nădejdea, profită de prilej șchiopul. Știm că asupra patriei noastre minunate a fost ațintit acel index misterios, ca țara cea mai aptă pentru înfăptuirea sarcinii mărețe. Un lucru însă vreau să vă spun: în cazul rezolvării treptate a problemei prin propagandă, eu personal voi avea măcar ceva- de câștigat, să zicem, chiar și prin faptul că voi purta niște discuții plăcute, iar din partea șefilor poate voi căpăta și un grad pentru serviciile aduse cauzei sociale; pe când în cazul celeilalte alternative, care urmărește o soluție rapidă prin retezarea a o sută de milioane de capete, la ce recompensă aș putea să mă aștept de fapt? Pentru asemenea propagandă, te pomenești că ți se taie limba.

— Dumitale negreșit ți--o vor tăia, zise Verhovenski.

— Vedeți, așadar. Întrucât însă, chiar în condițiile cele mai favorabile, un asemenea măcel nu poate fi terminat decât peste vreo cincizeci de ani, hai să zicem treizeci, că doar nu sunt ei niște berbeci și te pomenești că nu se lasă chiar așa de ușor căsăpiți, n--ar fi cazul atunci, luându--ne catrafusele, să ne strămutăm undeva peste mări și țări, pe niște insule pașnice ca să închidem acolo ochii fără grijă? Credeți--mă, bătu el semnificativ cu degetul în masă, cu asemenea propagandă nu veți reuși nimic altceva decât să provocați o emigrare masivă!

„Omul încheie cu un aer vizibil triumfător. Era incontestabil una dintre mințile luminate ale guberniei.”

Despre Șigaliiov. Vorbește Verhovenski:

„Lăsând la o parte orice discuții, pentru că doar nu vom sta treizeci de ani tot la discuții, cum am tot pălăvrăgit până acum timp de treizeci de ani, eu vă întreb ce preferați: calea lentă, care constă în compunerea romanelor sociale și într-o rezolvare birocratică a destinelor omenirii cu anticipații de o mie de ani numai pe hârtie, în timp ce despotismul va înghiți mereu bucăți fripte, care de fapt zboară singure în gurile voastre și pe care voi le lăsați să vă scape, sau o soluție rapidă, oricare ar fi ea, dar care, în sfârșit, ne va dezlega mâinile și va permite omenirii să--și întocmească în voie singură orânduirea socială ce--i convine, dar de data aceasta prin fapte concrete, și nu pe hârtie? Unii țin: «O sută de milioane de capete!» Hai să zicem că ar putea să fie o metaforă, dar de ce să ne temem de asta, dacă în cazul visărilor pe hârtie despotismul va devora într-o sută de ani nu o sută, ci poate cinci sute de milioane de capete? Vă rog să mai notați că un bolnav incurabil n--are cum să se vindece, orice i s--ar prescrie pe hârtia rețetelor, ci, dimpotrivă, dacă se întârzie, până într--atât se va descompune, încât și pe noi ne va molipsi, alterând toate forțele proaspete pe care încă mai putem conta astăzi, încât în cele din urmă ne vom prăbuși cu toții. Sunt absolut de acord că este foarte plăcut să duci discuții liberale frumoase, iar trecerea la acțiune e cam incomodă... În sfârșit, nu mă pricep la discursuri; am sosit aici pentru a face niște comunicări și de aceea rog întreaga onorabilă adunare nu să voteze de fapt, ci să declare deschis și categoric ce--i surâde mai mult: un mers de broască-țestoasă prin mocirlă sau cu toată viteza peste mlaștină?

— Eu sunt pentru mersul cu toată viteza! strigă liceanul.

— Și eu, zise Leamșin.

— Bineînțeles că nu există nici o îndoială în ce privește alegerea, murmură unul dintre ofițeri,

urmat apoi de altul, și încă de careva. Deosebit de puternic îi impresionase pe toți mai ales faptul că Verhovenski avea de făcut comunicări, promițând să ia cuvântul în acest sens.

— Domnilor, eu văd că aproape toată lumea se declară pentru o soluție în spiritul proclamațiilor, zise el, plimbându-și privirea de la un chip la altul.

— Toată lumea, toată lumea! se auzi strigătul majorității glasurilor.”

”— Șigaliiov e un om genial! Știi că e un geniu de felul lui Fourier; dar mai îndrăzneț decât Fourier, mai puternic decât Fourier, mă voi ocupa de el. A născocit egalitatea!

«Are febră și aiurează; s--a întâmplat cu el ceva extraordinar», îl privi încă o dată Stavroghin. Amândoi mergeau fără oprire.

— Totul la el e bine pus la punct în caietul acela, continuă Verhovenski, instaurează în primul rând spionajul. Fiecare membru al societății îl supraveghează pe celălalt și este obligat să denunțe. Fiecare aparține tuturor, și toți fiecăruia în parte. Toți sunt sclavi și egali în sclavie. În cazuri extreme calomnia și omorul, esențialul însă este egalitatea. Mai întâi și întâi scade nivelul culturii, științelor, talentelor. Un nivel înalt al științelor și talentelor este accesibil numai unor capacități superioare, dar nu e nevoie de capacități superioare! Capacitățile superioare totdeauna acaparează puterea și devin despoți. Capacitățile superioare nu pot să nu fie despotice și întotdeauna au adus mai multă pervertire decât folos; ele trebuie eliminate sau executate. Lui Cicero i se taie limba, unui Copernic i se scot ochii, un Shakespeare este omorât cu pietre, iată ce este șigaliiovismul! Sclavii trebuie să fie egali; fără despotism n--a existat încă nici libertate, nici egalitate, dar în turmă trebuie să domnească egalitatea. Și iată deci șigaliiovismul! Ha, ha, ha, ți se pare ciudat? Sunt pentru șigaliiovism!

— Ascultă, Stavroghin: a nivela munții e o idee excelentă, deloc ridicolă. Eu sunt pentru Șigaliiov! Nu e nevoie de instrucție, cultură; destul cu știința! Și fără știință va fi material suficient pentru o mie de ani, însă trebuie orânduită supunerea. Un singur lucru lipsește în lume:

ascultarea. Setea de instrucție este deja o sete aristocratică. Cum apare familia sau dragostea, apare îndată și dorința de proprietate. Vom ucide această dorință: vom slobozi beția, intriga, denunțul; vom dezlănțui un dezmăț inimaginabil; orice geniu îl vom înăbuși încă în fașă, vom reduce totul la un singur numitor, egalitate deplină. «Am învățat o meserie și suntem oameni cinstiți, n--avem nevoie de nimic altceva», iată răspunsul recent al muncitorilor englezi. Este necesar numai necesarul, iată deviza globului terestru de acum încolo. Dar va fi nevoie și de convulsii: de asta vom avea grijă noi, guvernanții. Sclavii trebuie să aibă guvernanți. Ascultare deplină, depersonalizare deplină, dar o dată la treizeci de ani Șigaliov dezlănțuie și o convulsie, și lumea începe brusc să se devoreze reciproc, până la o anumită limită, și numai pentru a evita plictiseala. Plictiseala este un sentiment aristocratic; șigaliovismul nu admite dorințe. Dorința și suferința sunt pentru noi, iar pentru sclavi șigaliovismul.

— Pe dumneata personal te excluzi? lăasă Stavroghin să-i scape iar.

— Și pe dumneata. Știi, mă bătea gândul să predau lumea papei. Lasă--l să iasă pe jos și desculț și să se arate mulțimii: «Iată, adică, în ce hal m--au adus!» și toată omenirea îl va urma, inclusiv oștirea. Papa e sus, noi în jurul său, iar dedesubt șigaliovismul. E nevoie numai ca între papă și Internaționale să intervină o înțelegere; și așa va fi. Moșneguțul va consimți imediat. De altfel, nici nu ar avea altă ieșire, ține minte ce--ți spun (...)

În roman apare acest personaj, Kirilov, un filosof care a ajuns la concluzia că din moment ce nu există Dumnezeu, atunci trebuie că omul este un zeu. Iar dacă omul este un zeu trebuie să facă ceva prin care să demonstrez că este zeu. Nu poți trăi o viață obișuită. Ca urmare, trebuie să faci un lucru ieșit din comun. Trebuie să fie ceva absolut și care să arate că ai putere asupra ta. Desigur că principalul argument care demonstrează că ai putere asupra ta este să-ți iei viața. De aceea pentru a demonstra că este zeu – omul trebuie să se sinucidă. Aceasta este logica. Pentru noi, în tradiția creștină, nu are niciun sens. Omul este nebun. Dar are foarte mult sens, dacă s-a pierdut tradiția, și odată ce ai respins creștinismul, devine ceva foarte logic.

„Sunt obligat să afirm necredința, continua să se plimbe prin cameră Kirillov. Pentru mine nu

există o idee superioară aceleia că Dumnezeu nu există. În sprijinul meu stă istoria omenirii. Omul n--a făcut altceva decât să--și născocască un Dumnezeu, pentru a putea trăi fără să seucidă; în aceasta constă întreaga istorie universală de până acum. Sunt primul în întreaga istorie universală care n--am voit să--mi născocesc un Dumnezeu. Să se afle acest lucru o dată pentru totdeauna.”

„Îți dai seama acum că salvarea tuturor stă în a demonstra această idee. Cine s--o demonstreze? Eu! Nu înțeleg cum a putut până acum un ateu, știind că nu există Dumnezeu, să nu se omoare imediat? Să--ți dai seama că nu există Dumnezeu și să nu--ți dai seama imediat că tu însuși ai devenit prin aceasta Dumnezeu este o ineptie, altminteri te omori imediat. În momentul când ai ajuns însă la această conștiință – tu ești domn și împărat și nu te vei omori, ci vei trăi în gloria cea mai sublimă. Și numai acela care a ajuns primul conștient de aceasta trebuie să se omoare singur neapărat, altfel cine va începe și va demonstra? Eu mă voi omori negreșit pentru a începe și a demonstra. Eu sunt deocamdată Dumnezeu fără voie și sunt nefericit pentru că sunt obligat să--mi afirm voința suverană absolut liberă. De aceea omul a fost până acum atât de nefericit și de sărac, pentru că s--a temut să--și afirme punctul capital, al voinței absolut libere, și se manifesta astfel numai periferic, ca un școlar. Sunt foarte nefericit pentru că mă tem groaznic. Frica este blestemul omului... Dar îmi voi afirma libertatea absolută de voință, sunt obligat să cred că nu cred. Voi începe și voi termina, și voi deschide porțile. Și voi salva. Numai acest lucru îi va salva pe toți oamenii și în generația următoare chiar îi va regenera fizicește; pentru că în înfățișarea lui fizică de acum, după cum mi--am dat eu seama, omul nu poate exista fără Dumnezeul anterior. Timp de trei ani am căutat atributul dumnezeirii mele și l--am găsit: atributul dumnezeirii mele este Voința suverană, absolut liberă! Iată tot ce aș putea să--mi demonstrez, în punctul esențial, nesupunerea și totodată libertatea mea nouă înfricoșătoare. Pentru că este într--adevăr înfricoșătoare. Îmi pun capăt zilelor, ca să--mi afirm nesupunerea și libertatea mea cea nouă înfricoșătoare.”

Drept urmare, în cele din urmă, datorită naturii umane, Kirilov se teme să se sinucidă și ezită mereu, după care apare un personaj precum Verhovenski, care se folosește de această teorie și încearcă să-l convingă să se sinucidă pentru ca apoi să dea vina pe altcineva. Obiectivul său era crearea unor dezordini prin care grupul său revoluționar să preia puterea. Într-un final îl convinge.

Bicentenar Dostoievski: “Ține-ți mintea în iad...”

Scris de STV

Miercuri, 03 Noiembrie 2021 11:36

„Bine, dă-i drumul, sinucide-te. Semnează această hârtie care spune Jos cu capitaliștii! și altele, după care sinucide-te. Eu mă duc chiar acolo și țin ușa deschisă pentru tine.”

Kirilov îi răspunde: „Nu, nu pot. Trebuie să o fac pe o scenă mare. În fața tuturor.” „Nu, nu, fă-o în liniște aici. Nota este deja scrisă”.

În cele din urmă îl determină să se sinucidă. Iar tipul acesta de oameni sunt astăzi peste tot, printre noi.

[Frații Karamazov]

Romanul „Frații Karamazov” critică aceeași mentalitate apuseană rece și contabilicească. Ivan Karamazov filosofează despre Marele Inchizitor, prezentat ca fiind ideea sa. Dar, apropo, Dostoievski nu ne lasă niciun dubiu în privința faptului că există un mic omuleț lângă burlanul sobei lui Ivan care tot vine la el. Este o imagine a diavolului care îi tot furnizează idei minunate. Ivan are o discuție cu Alioșa, mezinul familiei, cel care dorește un creștinism adevărat și care îi vede pe frații să cum se chinuie. Frații nu au pace, în timp ce tatăl lor este un pungaș de modă veche [...]

„Ce--mi pasă mie că nu există vinovați și că sunt conștient de lucrul acesta! Eu am nevoie de răzbunare, altminteri simt c--am să mă distrug singur. Și răzbunarea asta să nu se înfăptuiască cine știe pe ce lume, undeva, în infinit, cine știe când, ci chiar aici, pe pământ, s--o pot vedea cu ochii mei! Am crezut în ea și vreau s--o văd cu ochii mei, iar dacă la ceasul acela s--ar întâmpla să fiu mort, vreau să mă scol din mormânt, căci mi--ar părea nespus de rău să se petreacă totul fără mine. Doar n--am suferit ca să îngraș cu ființa mea, cu ticăloșiile și suferințele mele, pământul pe care va înflori armonia viitoare, ca să se bucure de ea mai știu eu cine! Vreau să văd cu ochii mei ciuta tolănindu--se alături de leu și victima îmbrățișându--l pe cel care a înjunghiat--o. Vreau să fiu de față atunci când lumea va apuca să afle, în sfârșit, pentru ce a fost tot ce -a fost înainte. Dorința asta stă la temelia tuturor religiilor de pe lume și eu sunt un om credincios. Dar copilașii, cum rămâne cu ei? Iată o problemă pe care eu, unul, îți mărturisesc, nu mă simt în stare s--o rezolv. Îți repet pentru a nu știu câta oară: există nenumărate probleme; eu însă m--am oprit numai asupra copiilor, deoarece în cazul lor lucrurile despre care ți--am vorbit apar cu o limpezime incontestabilă. Ascultă, dacă toată lumea trebuie să sufere pentru a răscumpăra prin suferință acea nepieritoare armonie, ce caută aici copilașii, explică--mi și mie, te rog. În ruptul capului nu pot să înțeleg pentru ce sunt sortiți să sufere și ei și de ce armonia trebuie neapărat plătită cu prețul suferințelor lor? De ce trebuie să ajungă și ei băligar, să îngrașe cu făptura lor, spre binele nu știu cui, pământul pe care va înflori armonia viitoare? Îmi pot explica, bunăoară, solidaritatea întru păcat a oamenilor, după cum îmi pot explica și solidaritatea lor în răzbunare, dar nu văd cum solidaritatea întru păcat se poate extinde și asupra pruncilor și dacă este adevărat că și ei sunt răspunzători, deopotrivă cu părinții, pentru fărâdelegile săvârșite de aceștia, așa ceva, crede--mă, depășește înțelegerea mea, e un adevăr ce nu aparține acestei lumi! Probabil un mucalit ar putea să--mi riposteze că în orice caz pruncul va crește cu timpul și va săvârși la rândul său destule păcate, dar ce ne facem atunci cu băiețașul acela de opt anișori rupt în bucăți de dulăi? O, Alioșa, zău, nu vreau să hulesc divinitatea! Îmi dau seama ce cutremurare va fi în tot universul când țăriile cerești și toată suflarea pământescă își vor uni glasurile ridicând un imn de slavă, când tot ce este viu sau care a trăit cândva pe lume va striga: „Drept ești tu, Doamne, pentru că judecățile tale s--au dat pe față!” Fiindcă atunci când mama se va îmbrățișa cu călăul copilașului ei, cu cel care a asmuțit copoi asupra lui și căteșitrei, înlăcrimați, vor mărturisi în gura mare: „Drept ești tu, Doamne!”, desigur, vom fi atins treapta cea mai înaltă a cunoașterii și totul se va lămuri. Ei, uite, aici este buba, tocmai cu gândul ăsta nu pot să mă impac! Și, cât timp mai sunt încă pe lume, mă grăbesc să iau măsuri. Vezi tu, Alioșa, dacă într--adevăr mi--o fi dat să apuc vremea aceea, sau dacă am să mă scol din mormânt atunci ca să mă conving cu ochii mei, în clipa când mama îl va îmbrățișa pe gâdele copilului, se prea poate să strig și eu într--un glas cu ea: „Drept ești tu, Doamne!” Eu însă nici atunci n--aș vrea să fac asemenea mărturisire. Cât mai e timp, deci, caut să--mi iau toate măsurile de apărare și de aceea sunt hotărât să renunț cu desăvârșire la acea supremă armonie. Fiindcă armonia aceasta nu merită nici măcar o lăcrimioară vărsată de bietul copilaș chinuit, care se bătea cu pumnișorii în piept într--o cușcă împuțită, rugându--se lui „Doamne, Doamne” și vărsând șiroaie de lacrimi, pe care nimeni, nimeni nu le--a răscumpărat! Nu merită, de vreme ce lacrimile lui au rămas nerăscumpărate. Și trebuie neapărat să se găsească o compensație, altminteri nu poate să existe armonie. Dar cum, te întreb, în ce fel le răscumperi? Mi se pare un lucru imposibil. Răzbunându--le? La ce mi--ar folosi răzbunarea, ce să fac, oare, cu iadul în care sunt azvârliți călăii, ce mai poate îndrepta iadul după ce aceștia au

fost de--acum supuși la cazne și au murit în chinuri? Ce fel de armonie mai poate fi aceea, atâta timp cât admitem focul gheenei? Dorința mea e să iert și să îmbrățșez pe toată lumea, nu vreau să mai pătimească nimeni. Iar dacă suferințele copiilor sunt sortite să se adauge noianului de suferințe necesare pentru răscumpărarea adevărului, declar de la bun început că tot adevărul lumii nu merită a fi plătit cu asemenea preț. Nu vreau, în definitiv, ca mama să--l îmbrățșeze pe ucigașul odorului ei, pe cel care a pus câinii să--l sfășie! Fiindcă nu are dreptul să--l ierte! Din partea ei, n--are decât să--l ierte dacă vrea să treacă peste nemărginita durere a inimii ei de mamă, absolvindu--l pe călău; nu are însă nici un drept să--l absolve în numele copilului ei sfășiat de copoi, nu are dreptul să--l ierte pe ucigaș, chiar dacă însuși copilul ei i--ar cere s--o facă! Și, dacă așa stau lucrurile, dacă nu--i e îngăduit să acorde această iertare, atunci unde mai este armonia? Există, oare, în toată lumea asta o singură ființă care să poată și care să aibă și dreptul de a ierta? Nu vreau să primesc deci armonia, din dragoste pentru omenire nu vreau s--o accept. Mai bine să rămân cu suferințele nerăzbunate. Prefer să rămân nerăzbutat, chiar dacă nu am dreptate, fără a fi apucat să găsesc împăcarea sufletului meu mistuit de revoltă. Și apoi, cred că s--a pus un preț exagerat pe această armonie, biletul de intrare e prea scump pentru punga noastră. De aceea mă și grăbesc să--l restitu. Și, dacă vreau să fiu un om într--adevăr cinstit, sunt dator să--l restitu cât mai curând. Ceea ce și fac. Asta nu înseamnă că nu accept existența lui Dumnezeu, Alioșa; mă mulțumesc doar să--i dau înapoi cu tot respectul biletul meu de intrare.

— Asta e răzvrătire... Murmură cu ochii în pământ Alioșa.

— Răzvrătire? N--aș fi vrut să aud din gura ta cuvântul ăsta, rosti Ivan apăsător. Crezi tu că ar putea cineva să trăiască tot timpul în răzvrătire? Ei uite, eu așa vreau să trăiesc. Te rog stăruitor să--mi răspunzi cinstit la o întrebare: închipuiește--ți că ți--ar fi dat să clădești cu mâna ta destinul omenesc spre fericirea tuturor, ca lumea să se poată bucura în sfârșit de liniște și pace, dar că, pentru a ridica această construcție, trebuie neapărat, e absolut necesar să ucizi în chinuri o singură făptură plăpândă, bunăoară pe copilașul acela care se bătea cu pumnișorii în piept, să pui la temelie construcției lacrimile lui nerăzbunate. Spune, ai accepta în aceste condiții să fii tu arhitectul? Mărturisește cinstit!

— Nu, n--aș accepta, rosti încet Alioșa.

— Ai putea să concepi că oamenii pentru care vrei s--o durezi ar accepta să primească o fericire ce--și trage obârșia din sângele nevinovat al micului martir și crezi tu că, primind--o, ei ar putea să fie pururea fericiți?

— Nu, n--aș putea să concep așa ceva. Apoi, deodată i se aprinse o lumină în ochi: Frate, vorbi Alioșa în continuare, m--ai întrebat adineauri dacă există pe lumea asta o singură ființă care să poată și să aibă dreptul de a ierta? Ființa aceasta există, să știi și poate să ierte totul și să--i ierte pe toți, da, da, pe toți și toate pentru tot, fiindcă ea însăși și--a dăruit sângele nevinovat pentru toți și pentru toate. Și tu o cunoști, ea este într--adevăr temelia clădirii de care vorbeai, către ea se vor ridica glasurile tuturor spre a--l spune: „Drept ești tu, Doamne, pentru că judecățile tale s--au dat pe față!”

— Aha, El, unicul neprihănit și sângele Lui! Nu, nu L--am uitat, dimpotrivă, mă miram tot timpul că nu--L scoți din sertar mai curând, potrivit bunului obicei al celor din tagma ta, care în orice discuție se referă la El, în tot momentul. Am să--ți spun ceva, Alioșa, dar să nu râzi; acum vreun an am compus un poem. Dacă mai poți să pierzi încă zece minute, ți--l povestesc.

— Ai scris un poem?

— A, nu, nu l--am scris! râse Ivan. În viața mea n--am îmbinat nici două rime. L--am plăsmuit numai și am căutat să--l memorez. L--am plăsmuit în focul inspirației. Tu o să fii primul meu cititor, adică primul om care--l va auzi. Care autor s--ar îndura să piardă o asemenea ocazie unică? (Ivan zâmbi.) Să ți--l povestesc sau nu?

— Te ascult.

— Poemul meu se numește Marele Inchizitor.

Marele Inchizitor

Ivan creează această povestire a Marelui Inchizitor, gândit a fi un portret al lui Antihrist, inspirat însă de multe dintre ideile Bisericii Romano-Catolice, care a produs Inchiziția și toată ideea de calcul al păcatelor, îndepărtând adevăratul creștinism al inimii. Așadar, el plăsmuiește această idee revoluționară a unei dictaturi în care oamenii primesc pâine și circ, ba chiar e posibil să primească și un surogat religios, dar în realitate nu există viață veșnică și nici Dumnezeu. Iar oamenii sunt prostiți să rămână tăcuți...

„Apare acolo din senin, pe tăcute, fără să prindă nimeni de veste și totuși, oricât ar părea de ciudat, toată lumea își dă seama că este El. Pasajul acesta ar putea să fie cel mai frumos din tot poemul, căci arată cum se face că toți L-au recunoscut.

Mânat de o forță irezistibilă, poporul se strânge în preajma Lui, înconjurându-L; clipă de clipă, mulțimea sporește ținându-se pas cu pas după Dânsul. Și-n vremea asta, El trece tăcut mai departe, cu același surâs plin de îndurare nemărginită. Soarele dragostei arde în inima Lui și razele Luminii, Cunoștinței și Puterii, ce se revarsă din privirile Sale, răspândindu-se asupra gloatei, trezesc în sufletul fiecăruia o iubire plină de osârdie pentru Dânsul. Cu brațele întinse, El îi binecuvântează pe toți și simpla atingere a mâinilor Lui, sau chiar numai a veșmintelor Sale, are virtutea de a le cui orice beteșug.

„Tămăduiește-mă, Doamne, ca să te pot vedea la față!” strigă spre el un bătrân orb din născare, și-n aceeași clipă solzii ce-i acopereau ochii cad și orbul își recapătă vederea și poate să-L privească. Poporul plânge și sărută pământul pe care calcă El. Copiii îi aruncă flori în cale, cântând și preamărindu-l: „Osana! El este!” zboară din gură în gură zvonul prin mulțime. „Nu poate fi decât El!” Continuându-și drumul, El nu-și încetinește pașii decât în pridvorul Catedralei din Sevilla, unde tocmai fusese adus cu plânsete și jale un sicriș alb în care se află o fetiță de șapte ani, singura fiică a unui cetățean de frunte din partea locului. Sumedenie de flori sunt presărate peste trupșorul neînsuflețit.

„Lasă, că El o să-ți învie copila”, îi strigă norodul mamei înlăcrimate. Parohul catedralei, care ieșise în pridvor să întâmpine sicriul, privește în jur mirat și se încruntă. Deodată, mama pruncului mort scoate un geamăt și se aruncă la picioarele Lui: „Dacă ești într-adevăr tu, trezește-mi la viață copila!” îl imploră femeia cu brațele întinse spre dânsul. Procesiunea de

Înmormântare se oprește în loc și racla este lăsată jos în pridvor, în dreptul lui. El își coboară ochii cu milă și buzele lui șoptesc din nou, abia auzit: „Talita, kumi!” și „fata s--a sculat”. Copila se trezește, se ridică în capul oaselor din coșciug și se uită cu ochi mari, nedumerită, în jur. Un zâmbet i--a înflorit pe chip și încă mai ține în mână buchetul de trandafiri albi cu care fusese așezată în sicriu.

Poporul fremătă și plânge cutremurat. Tocmai atunci se întâmplă să treacă prin fața catedralei cardinalul, marele inchizitor. Este un bătrân de aproape nouăzeci de ani, înalt și drept, cu fața suptă și ochii adânciți în orbite, niște ochi în care încă mai tremură o licărire ușoară, ca o scânteie. O, de astă dată cardinalul nu mai poartă odăjdii fastuoase cu care l--au împodobit în ajun, în văzul mulțimii, în momentul când dușmanii credinței romane piereau mistuiți de flăcările rugului! Nu, acum nu are pe el decât vechea lui rasă călugărească, făcută din pânză groasă. În urma lui, la oarecare depărtare, pășesc ajutoarele și servitorii lui, cu chipuri sumbre, straja lui „sfântă”. Oprindu--se în fața mulțimii, prelatul o cercetează din ochi de la distanță. Vede tot: coșciugul deșus la picioarele Lui și copila înviată din morți și deodată se întunecă la față. Sprâncenele--i cărunte și dese se încruntă, și--n privirea lui scapără o lumină sinistă. Ridicând brațul, cardinalul face semn străjerilor să-L ia. Și atât de mare este autoritatea lui, atât de strunit și de plecat este poporul, deprins să i se supună fără a crâcni, încât gloata se dă în lături din calea lor și, în mijlocul unei tăceri mormântale, gărzile pun mâna pe El și-L duc. Ca la o poruncă, mulțimea se pleacă până la pământ în fața bătrânului inchizitor, care o binecuvântează și pleacă mai departe. Străjile coboară cu prizonierul în temnița boltită, sumbră și strâmtă din clădirea străveche, unde se țin ședințele tribunalului sfânt. Ziua se stinge și întunecimile nopții toride și „neînsuflețite” învăluie Sevilla. Aerul e înmiresmat „de lauri și lămâi”.

În bezna groasă ce domnește în închisoare, ușa de fier se deschide și marele inchizitor, purtând o lampă în mână, pătrunde încet înăuntru. Este singur; ușa se închide la loc în urma lui. Bătrânul se oprește în dreptul ușii, privindu--l lung, un minut sau două, drept în față. Apoi se apropie de El pe îndelete, pune lampa pe masă și rostește:

„Tu ești? Tu? Neprimind însă nici un răspuns, se grăbește să adauge: Taci, nu spune nimic. Ce ai putea să mai spui? Știi prea bine ce! Numai că Tu n--ai dreptul să mai adaugi nimic la cele mărturisite odinioară. De ce ai venit atunci să ne tulburi? Căci venirea Ta nu face decât să ne tulbure, cred că--Ți dai seama. Știi Tu însă ce o să se întâmple mâine? Eu nu Te cunosc și nici nu vreau să știu dacă ești Tu acela sau semeni numai cu el; oricum ar fi, mâine am să Te osândesc și am să Te ard pe rug, ca pe cel mai nelegiuit dintre eretici și ai să vezi atunci cum norodul, care azi ți--a sărutat picioarele, la un singur semn al meu, se va repezi să adune tăciunii împrăștiați în jurul rugului tău spre a înteți focul, știi tu asta? Da, poate că știi”, răspunde tot el tulburat, dus pe gânduri, cu ochii pironiți asupra deținutului.

— Zău, nu pricep, Ivan, ce înseamnă asta... spuse zâmbind Alioșa, care-l ascultase tăcut până atunci. E numai o simplă fantezie sau e vorba de o eroare din partea bătrânului, de un absurd quiproquo.

— N-ai decât să alegi cea de-a doua alternativă, dacă-ți place, răsese Ivan și dacă realismul nostru contemporan a reușit să te acapareze în asemenea măsură, încât să nu mai poți accepta nimic ce ține de domeniul fanteziei, fie chiar un quiproquo, dacă vrei. Ce-i drept, continuă el râzând, bătrânul meu are nouăzeci de ani, și, cu ideea lui fixă, se prea poate să-și fi pierdut mințile. Cât îl privește pe deținut, înfățișarea lui avea într-adevăr prin ce să-l uimească. Dar tot așa de bine, în definitiv, ar putea să fie numai o halucinație, vedenia unui moșneag de nouăzeci de ani în pragul morții, cu imaginația înfierbântată de autodafeul din ajun, căruia îi căzuseră jertfă o sută de eretici. La urma urmei însă, ce ne interesează pe noi dacă-i un quiproquo sau dacă-i vorba de o fantezie gratuită? Bătrânul trebuie să spună, în sfârșit, tot ce are de spus, tot ce a gândit în sinea lui timp de nouăzeci de ani, să dea în vileag tot ce a ținut închis în el, în acești nouăzeci de ani.

— Și deținutul? Nu spune nimic? Se mulțumește doar să se uite la bătrân și să tacă?

— E obligat în orice caz să tacă, răspunse Ivan, din nou cu zâmbetul pe buze. N-ai auzit ce i-a spus mai înainte bătrânul? Că n-are dreptul să mai adauge nici un cuvânt la cele mărturisite odinioară. Dacă vrei, într-asta rezidă însăși esența catolicismului roman, așa cel puțin cred eu:

„Tu i-ai încredințat totul papei și deci, în momentul de față, totul se află în mâna lui; tu nu mai ai deocamdată ce căuta printre noi, nu ne mai tulbura, măcar până ce va să vină vremea de apoi”. Asta o spun chiar ei și nu numai c-o spun, dar o aștern pe hârtie, cel puțin iezuiții. Am citit cu ochii mei, scris negru pe alb, de teologii lor. „Mai ai tu dreptul oare să ne dezvălui fie și o singură taină a lumii din care vii?” Îl cercetează mai departe bătrânul, ca tot el să -și răspundă până la urmă:

„Nu, nu mai ai dreptul acesta, fiindcă nu trebuie să mai adaugi nimic la cele mărturisite cândva,

nici să le răpești oamenilor libertatea pentru care Te--ai luptat din răspuțeri cât ai fost aici pe pământ. Orice lucru nou pe care l--ai vesti oamenilor ar atinge cumva libertatea lor de credință, căci ar lua înfățișarea unui miracol, și, după câte știu, în urmă cu o mie cinci sute de ani pentru tine nu era nimic mai scump pe lume decât libertatea credinței. Nu spuneai chiar pe vremea aceea: «Vreau să fiți liberi cu adevărat»? Ai avut acum prilejul să--i vezi pe oamenii aceștia «liberi», rostește deodată bătrânul, zâmbind dus pe gânduri.

Ca să continue apoi, măsurându--l cu o privire încruntată pe captivul său: Da, să știi că ne--a costat scump treaba asta, dar acum, am ajuns, în fine, să ducem, în numele tău, la bun sfârșit misiunea noastră. Cincisprezece veacuri ne--am canonit cu libertatea asta, dar acum am isprăvit, da, da, am isprăvit o dată pentru totdeauna. Ce, nu crezi c--am isprăvit pentru totdeauna? Te uiți la mine blând și nu vrei măcar să mă învrednicești cu un cuvânt de indignare? Cu toate astea, tocmai acum, poți să mă crezi, acum, în momentul de față, oamenii poartă în ei mai adânc ca oricând înrădăcinată convingerea că sunt liberi, cu desăvârșire liberi, deși chiar ei ne--au oferit libertatea lor, depunând--o smeriți la picioarele noastre. Asta e ceea ce am izbutit noi să facem, dar, te întreb, asta e oare cu adevărat libertatea dorită de tine, libertatea pe care ai visat--o?”

— Tot nu pricep, îl întrerupse din nou Alioșa, e o ironie, vrea cumva să glumească pe socoteala Lui?

— Cătuși de puțin. Bătrânul e convins, dimpotrivă, că faptul de a fi sugrumat, în sfârșit, libertatea ca să--i ferească pe oameni este un merit al său și al ciracilor lui. „Fiindcă numai acum, i se destăinuie el (bineînțeleș, e vorba de Inchiziție), suntem în măsură pentru prima oară să ne gândim la fericirea oamenilor. Așa cum a fost el plămădit, omul e un răzvrătit din fire, dar crezi tu oare că răzvrătiții pot avea parte de fericire? Ți s--a spus răspicat, stăruie bătrânul, și s--a atras doar atenția asupra acestui lucru, și s--au dat destule avertismente, pe care însă tu le--ai nesocotit deopotrivă, respingând singurul mijloc care putea să--i facă pe oameni fericiți. Noroc că, plecând dintre noi, ai avut grijă să lași totul în seama noastră. Ne--ai hărăzit, ai întărit prin cuvântul Tău dreptul pe care ni l--ai încredințat de a lega și dezlega totul și cred că n--ai de gând acum – sigur că da, nici nu poate măcar să--ți treacă prin gând cumva să ne privezi de el! Atunci de ce ai venit să ne tulburi?”

— Cum adică, „Ți s--au dat destule avertismente și îndrumări”? întrebă Alioșa.

— Ei uite, tocmai ăsta e punctul principal asupra căruia caută să insiste cardinalul. „Înfricoșatul și preaiscusitul duh, duhul nimicniciei și al neființei – îl mustră mai departe bătrânul – strălucitul duh a grăit către tine în pustiu, și, după cum mărturisește Sfânta Scriptură, el a încercat să te «ispitească». E drept, ori nu? Există oare un adevăr mai deplin decât acela pe care el Ți l-a dezvăluit, punându-Ți cele trei întrebări, sau, precum spun Scripturile, cele trei «ispitiri» ale Tale, adevăr pe care Tu l-ai respins? Și totuși, dacă va fi avut loc vreodată pe lume o minune fără de seamă, ea s-a întâmplat numai și numai atunci, în ziua celor trei ispitiri. Căci în asta constă toată minunea, în faptul că cele trei întrebări au fost rostite. Dacă ne-am închipui bunăoară, să zicem, că întrebările puse de înfricoșatul duh ar fi pierit fără urmă în cărți și c-ar trebui deci reconstituite cumva, plăsmuite din nou, alcătuite vorba cu vorba, pentru a putea fi puse la locul lor în Scripturi și că în acest scop ar fi fost adunate laolaltă toate capetele luminate de pe fața pământului – toți dregătorii, cei mai de seamă păstori ai bisericii, învățații, filosofii, poeții – reîncredințându-li-se misiunea de a născoci, de a formula trei întrebări, care nu numai să fie pe măsura unui eveniment de o însemnătate atât de mare, dar și să exprime în același timp în trei cuvinte, sau, mai bine zis, în trei poziții pe înțelesul minții omenești, întreaga istorie de mai târziu a umanității și a universului – crezi tu, oare, că tot acest areopag format din înțelepții pământului ar fi în stare să dea în vileag ceva care să se asemuiască măcar pe departe prin forță și prin adâncime cu cele trei întrebări pe care într-adevăr Ți le-a pus atunci în pustiu puternicul și iscusitul duh? Aceste întrebări, miracolul prin care ele au ieșit la lumină dovedesc îndeajuns că aici avem de-a face nu cu inteligența omenească, a cărei soartă e pieritoare, ci cu o inteligență nepieritoare și desăvârșită. Fiindcă aceste trei întrebări, atât de strâns legate între ele, preconizează întreaga desfășurare de mai târziu a istoriei lumii, constituind totodată cele trei formule în care se îmbină toate contradicțiile istorice nerezolvate ale firii omenești. Pe vremea aceea era un lucru de care nimeni nu-și putea da seama chiar atât de precis, viitorul fiind încă învăluit în neguri; acum însă, după ce au trecut cincisprezece veacuri, vedem că în aceste trei întrebări era cuprins totul și că tot ce preconizaseră ele s-au adevărat în așa măsură, încât nu se mai poate adăuga sau înlătura nici o iotă.

Hotărăște deci singur cine avea dreptate: Tu sau acela care Ți le-a pus? Amintește-Ți prima întrebare, dacă nu cuvânt cu cuvânt, cel puțin sensul ei: «Vrei să Te duci în lume așa, cu mâinile goale, făgăduind oamenilor o libertate pe care ei, în ignoranța și becisnicia lor înnăscută, nu pot s-o înțeleagă, de care chiar se feresc, îngroziți, fiindcă nu există și nici n-a existat vreodată nimic mai insuportabil pentru om și pentru societate decât libertatea! Vezi pietrele astea din acest pustiu dogorit de arșiță? Poruncește ca ele să se facă pâini și omenirea întreagă, plină de recunoștință, va alerga pe urmele Tale ca o turmă ascultătoare, deși tot timpul va fi cu frica-n sân ca nu cumva, la un moment dat, să-Ți retragi brațul întins și, o dată cu asta, să se isprăvească și pâinea dăruită de Tine». Tu însă n-ai vrut să-l lipsești pe om de libertate și ai respins o asemenea propunere, socotind că nu mai poate fi vorba de libertate, de vreme ce supunerea a fost cumpărată cu pâine. Drept care ai răspuns că omul nu trăiește numai cu pâine; știi Tu însă că în numele acestei hrane pământești duhul pământului se va ridica împotriva-Ți și, dând piept cu Tine, Te va birui și că atunci toată lumea îl va urma, strigând în gura mare: «Cine este asemenea fiarei, care a făcut să se pogoare focul din cer?»;

știi tu oare că peste veacuri, omenirea va da glas prin gura înțelepților și a învățaților săi că nu există pe lume crimă și, prin urmare, nu există nici păcat, ci numai flămânzi? «Dă--le mai întâi de mâncare și abia după aceea le poți cere să respecte virtutea!» – va sta scris pe steagul celor care se vor scula împotriva Ta, nimicind templul durat de Tine. Pe ruinele templului tău se va zidi o altă clădire, un nou și înfricoșător Turn Babel; se va înălța piatră cu piatră, cu toate că și el va împărtași soarta celui dintâi, rămânând, ca și acela, neterminat; puteai totuși să--i scutești pe oameni de toată această trudă de prisos, să le cruți o mie de ani de suferințe, fiindcă, până la urmă, tot spre noi se vor îndrepta, după ce se vor fi canonit în zadar zece veacuri în șir să--și isprăvească turnul! Și atunci, ne vor căuta iarăși pe sub pământ, prin catacombele în care vom sta ascunși (fiindcă ne va fi dat să fim din nou persecutați și schingiuiți) și găsindu--ne în cele din urmă, vor ridica glasul spre noi: «Dați--ne pâine, căci cei care ne--au făgăduit să pogoare focul din ceruri pentru noi nu ni l--au dat!» și noi vom izbuti să ridicăm până la capăt turnul început de ei, căci cine va da de mâncare mulțimii va apuca să--l ducă la bun sfârșit și noi vom fi aceia care o vom hrăni în numele Tău, amăgind--o în numele Tău. O, în vecii vecilor, fără noi, oamenii nu vor ajunge să--și astâmpere foamea! Toată înțelepciunea lumii nu va putea să le dea pâine atâta timp cât vor rămâne liberi; dar ai să vezi că, până la urmă, ne vor aduce singuri plocon libertatea și, depunând--o la picioarele noastre, ne vor spune: «Înrobiți--ne, dar astâmpărați--ne foamea!»

Abia atunci vor înțelege în fine că libertatea și faptul de a avea pâine în realitate și cu prisosință, așa ca să ajungă pentru toată lumea, sunt două lucruri incompatibile, fiindcă în vecii vecilor oamenii nu vor fi în stare să împartă pâinea între ei! Și în același timp se vor convinge că niciodată nu vor putea fi liberi, fiindcă sunt slabi de înger, dedați la rele, becisnici și îndărătnici. Tu le--ai făgăduit pâinea cerească, dar, iarăși Te întreb, crezi într--adevăr că poate avea același preț în ochii stirpei omenești, nevolnice, desfrânate și pururea nerecunoscătoare ca pâinea reală, pământescă? Dacă, în numele pâinii cerești, se vor găsi câteva mii sau zeci de mii de suflete care să Te urmeze, cum rămâne cu milioanele și zecile de mii de milioane de făpturi omenești incapabile să renunțe la hrana pământescă pentru cea făgăduită în ceruri? Sau Ție nu--Ți sunt dragi decât cele câteva zeci de mii de suflete mari și puternice, celelalte milioane – nenumărate, ca nisipul mării – de oameni slabi de înger, dar care Te iubesc cu adevărat, fiind menite să slujească doar ca un suport material celor puternici și oțeliți? Nu, nouă ne sunt deopotrivă de dragi și cei slabi din fire. Deși năraviți și îndărătnici, până la urmă tot ei vor fi cei mai supuși.

Cuprinși de admirație, aceștia ne vor socoti niște zei, ca unii ce vom domni asupra lor – atât de înfricoșătoare li se va părea până la urmă libertatea! Dar noi vom căuta să--i convingem că nu facem decât să ascultăm de porunca Ta și că domnim în numele Tău. Îi vom înșela astfel din nou, de astă dată însă n--o să--Ți îngăduim să vii printre noi. Și în același timp, înșelătoria aceasta va fi un nesecat izvor de suferință pentru noi, fiindcă vom fi mereu nevoiți să mințim. Iată care este sensul primei întrebări ce Ți s--a pus atunci, în pustiu și iată ce ai respins în numele libertății pe care o prețuiai mai presus de orice. În ea sălășluia ferecată taina cea mare a lumii acesteia.

Învrednicindu--Te să primești miracolul «pâinii», ai fi reușit să împlinești acea năzuință eternă a omului – și nu numai a fiecărui individ în parte, ci a întregii umanități – pururea dornic să știe în fața cui trebuie să--și îndoie genunchii! Fiindcă nu există pentru omul liber o grijă mai statornică și mai chinuitoare decât aceea de a afla mai degrabă în fața cui se cuvine să se plece până la pământ. Numai că el vrea să se plece înaintea unei forțe indiscutabile, atât de indiscutabile, încât toată lumea s--o respecte, îndoindu--și genunchii în fața ei. Căci, în primul rând, aceste ființe vrednice de plâns vor să găsească pe cineva în fața căruia să se plece până la pământ, un om care să se ridice deasupra celorlalți, în care să creadă lumea întregă și căruia să i se închine toți, absolut toți. De la începutul începutului necesitatea de a generaliza supunerea a constituit preocuparea cea mai arzătoare a fiecărui om în parte, precum și a întregii umanități. Din pricina acestei necesități, oamenii s--au tăiat adesea cu săbiile. Și făurindu--și singuri zei, s--au amenințat unii pe alții: «Lepădați--vă de zeii voștri, strigau ei și veniți de vă închinați celor care se află în mare cinste la noi, altfel, va fi vai și amar de voi și de zeitățile voastre!» și așa o să fie până la sfârșitul veacurilor. Chiar atunci când vor pieri toți zeii de pe fața lumii, vor continua totuși să îngenuncheze în fața idolilor. Și Tu ai știut asta, nu se poate să nu fi cunoscut această fundamentală taină a firii omenesci și totuși, cunoscând--o, ai refuzat unica emblemă infailibilă ce Ți s--a oferit și în virtutea căreia omenirea Ți s--ar fi supus fără să crâcnească, emblema pâinii reale, pământeste. Tu însă ai refuzat--o în numele libertății și al pâinii cerești. Am să--Ți arăt acum ce ai făcut mai departe, iarăși și iarăși în numele libertății! Adevăr zic Ție că sufletul omenesc nu cunoaște altă grijă mai chinuitoare decât aceea de a găsi cui să--i încredințeze mai degrabă harul libertății cu care această nefericită făptură se naște pe lume. Numai aceluia însă care va izbuti să--i împace conștiința îi va fi dat să pună stăpânire și pe libertatea lui. Emblema ce Ți s--a oferit o dată cu pâinea avea toți sortii de izbândă; dă--i pâine și omul ți se va supune fără greș, e cea mai sigură cheazășie; dar dacă în același timp cineva – nu tu, altcineva – s--ar întâmpla să--i prindă în mreajă conștiința, o, atunci, să știi, e--n stare să se lipsească până și de pâinea cu care îl îmbii și să--l urmeze pe acela care va fi izbutit să--i subjuge cugetul.

Aici, recunosc, dreptatea era de partea Ta. Taina existenței umane nu constă în a trăi, ci în a ști pentru ce trăiești. Fără o noțiune precisă a rostului său pe lume, în vecii vecilor omul n--ar accepta să trăiască; mai curând și--ar face singur seama decât să--și ducă mai departe existența pe pământ, chiar dacă în jurul lui ar fi maldăre de pâine.

Asta este realitatea; dar ce s--a ales până la urmă? În loc să cauți a pune stăpânire asupra oamenilor, îngrădindu--le libertatea, Tu te--ai străduit să--i desfășori cât mai larg fruntariile! Ai uitat, se vede, că omul preferă liniștea și chiar moartea libertății de a alege singur între bine și rău!

Fiindcă nu există ceva mai ademenitor pentru el decât libertatea conștiinței, dar în același timp nu există ceva mai cumplit! Iar Tu, în locul unor principii temeinice, care ar fi statornicit o dată pentru totdeauna liniștea în conștiința umană, ai ales tot ce poate fi mai ciudat, mai nedeslușit și mai vag, tot ce depășește puterile oamenilor, procedând așa ca și cum nu i-ai fi iubit câtuși de puțin.

Cine? Tocmai Tu, care ai pogorât pe pământ ca să-Ți jertfești viața pentru ei! În loc de a căuta să le zălogești libertatea, Tu le-ai sporit-o și mai mult, aruncând pe veci chinuitoarea ei povară asupra împărăției sufletului omenesc. Ai vrut să ai parte de dragostea liber consimțită a omului, ai dorit ca el să te urmeze de bunăvoie, ademenit și subjugat de tine, de ideea Ta. În locul legii străbune, pe care se putea bizui din momentul acela, omul trebuia să aleagă cu inima slobodă ce este rău și ce este bine, având înaintea ochilor doar chipul Tău drept călăuză menită să-i îndrume pașii, dar cum de nu Te-ai gândit că, așezând pe umerii lui o povară atât de grea ca libertatea de a alege, până la urmă el va ajunge să pună la îndoială până și chipul Tău și să tăgăduiască adevărul propovăduit de Tine? Într-o bună zi oamenii vor mărturisi în gura mare că adevărul nu poate sălășlui în Tine, fiindcă era cu neputință să-i urgisească cineva atât de cumplit ca Tine, lăsându-i să se zbată într-o incertitudine atât de chinuitoare, cu atâtea griji pe cap și atâtea probleme fără dezlegare! În felul acesta, Tu însuți ai pus la cale surparea împărăției Tale și n-ai deci nici un drept să arunci vina pe alții.

Asta să fie oare, spune, ceea ce Ți s-a oferit? În lume nu există decât trei forțe, unicele pe pământ, în măsură să înfrângă și să subjuge definitiv, în numele propriei lor fericiri, conștiința acestor becisnici răzvrățiți. Și aceste forțe sunt miracolul, taina și autoritatea. Tu însă le-ai respins pe câteșitrele, rând pe rând, prin exemplul pe care Tu însuți l-ai dat. Urcându-Te pe streășina templului, preaiscusitul și înfricoșatul duh Ți-a spus: «De ești Tu fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te jos, căci scris este: El va porunci îngerilor săi să vegheze asupra Ta și ei Te vor ridica pe mâini, ca nu cumva să izbești de piatră piciorul Tău; numai așa vei ajunge să afli de ești cu adevărat Fiul lui Dumnezeu și cât de puternică este credința Ta în Tatăl ceresc».

Tu însă l-ai ascultat până la capăt, dar ai refuzat să faci ceea ce-Ți propunea el; n-ai vrut să Te lași dus în ispită și nu Te-ai aruncat jos. O, firește, ai fost într-adevăr plin de măreție, superb ca un Dumnezeu! Dar crezi Tu oare că oamenii, seminția aceasta slabă și răzvrătită, sunt zei? O, bineînțeles, în momentul acela Ți-ai dat seama că dacă ai fi făcut un singur pas, o singură mișcare ca să Te arunci în gol, ar fi însemnat să-l ispitești pe Dumnezeu și să-Ți pierzi totodată credința în el, așa încât, ajungând jos, Te-ai fi zdrobit de pământul pe care veniseși să-l izbăvești, spre bucuria preaiscusitului duh care încercase să Te ispitească. Dar încă o dată îți spun: sunt oare mulți pe lume ca Tine? Ai fost Tu în stare să crezi cu tot dinadinsul – fie chiar numai o clipă – că oamenii au atâta putere în ei ca să înfrunte asemenea ispită? Sau îți închipui cumva că firea omenească a fost în așa fel plămădită, încât prin însăși alcătuirea ei să respingă miracolul și că în momentele de cumplită răscruce, când sufletul lui este bântuit de cele mai

grele și mai chinuitoare probleme, omul se poate mulțumi cu ceea ce inima sa are toată libertatea să aleagă? O, tu ai știut că eroismul faptei tale va fi pomenit în Scripturi și că va răzbate astfel prin veacuri până în vremea de apoi și în sinea Ta ai nădăjduit că, mergând pe urmele Tale, omul va rămâne alături de Dumnezeu, fără a mai avea nevoie de minuni. Cum de nu Te-ai gândit însă că, lepădându--se de minuni, el se va lepăda în același timp și de Dumnezeu, fiindcă, de fapt, nu--L caută pe Dumnezeu, cât mai ales minunile Sale? Și cum nu poate să trăiască fără minuni, omul va încerca să și le făurească singur, dând crezare miracolelor plăsmuite de el, închinându--se în fața minunățiilor săvârșite de vraci, în fața farmecelor urzite de vrăjitoare, chiar dacă ar fi de o sută de ori un răzvrătit, un eretic sau un ateu. Tu nu Te-ai învrednicit să cobori de pe cruce când cei din jur își băteau joc de Tine și Te ațâțau, strigându--Ți: «Pogoară--Te acum de pe cruce, vom vedea și vom crede!» Tu nu Te-ai învrednicit să cobori, fiindcă nu voiai să--l câștigi pe om printr--o minune, așteptând o credință liber consimțită din partea lui, nicidecum prilejuită de un miracol. Ceea ce doreai Tu cu ardoare era o dragoste liberă, iar nu extazul unui rob fascinat de puterea ce i--a vârat pe veci frica în oase. Dar și de astă dată ai greșit, socotindu--i pe oameni mai presus de ceea ce se arată a fi în realitate, când ei nu sunt decât niște robi, cu toate că, așa cum au fost plăsmuiți, în sufletul lor mocnește răzvrătirea. Privește în jurul Tău și judecă singur: au trecut cincisprezece veacuri, du--Te acum și vezi: cine sunt cei pe care i--ai înălțat până la Tine?

Îți jur că omul este mult mai nevolnic și mai ticălos decât l--ai crezut Tu! Te poți cumva bizui să faci ceea ce ai făcut Tu?

Prețuindu--l peste măsură, ai procedat ca și când n--ai fi avut nici cea mai mică îngăduință, fiindcă însemna să ceri de la el mai mult decât putea să dea – și cine? Tocmai Tu, care l--ai iubit mai presus decât pe Tine Însuși! Dacă însă l--ai fi prețuit mai puțin și nu i--ai fi cerut decât ceea ce putea să--Ți dea, ar fi simțit mai mult dragostea Ta, fiindcă nu l--ai fi îndatorat să poarte o povară chiar atât de grea. Omul este slab de înger și ticălos. Ce -are a face că în momentul de față încearcă în tot locul să se răzvrătească împotriva puterii noastre, împăunându--se cu fapta lui? Mândria lui de răzvrătit este copilărească, mândrie de școlari ce--au pus la cale o revoltă în clasă, izgonindu--l pe învățător. Bucuria lor va fi însă de scurtă durată și o vor plăti cu vârf și îndesat. Vor dărâma templele și vor îneca pământul în valuri de sânge. Dar până la urmă nu se poate să nu--și dea seama, în nerozia lor puerilă, că, deși s--au răsculat, sunt prea nevolnici ca să fie în stare a duce mai departe pe umeri povara propriei lor răzvrătiri. Și cu obrazii scăldați în lacrimi nătânge, vor recunoaște în sfârșit că cel care i--a plămădit, sădind în ei sămânța răzvrătirii, a făcut--o, fără doar și poate, numai în bătaie de joc. Vor mărturisi lucrul acesta cu deznădejdea în suflet și fiecui cuvânt al lor va fi un cuvânt de hulă; hulind însă se vor simți și mai nefericiți, fiindcă prin firea lui omul nu se poate împăca totuși cu blasfemia și până la urmă va căuta să se răzbune pentru ea. Așadar, neliniște, tulburare și nefericire – cu asta s--au ales oamenii după toate suferințele pe care le--ai îndurat în numele libertății lor!

Marele tău proroc, în viziunea lui alegorică, spune că i s--au arătat în fața ochilor toți cei care au luat parte la prima înviere și că erau câte douăsprezece mii cu totul din fiecare seminție. Ca să fie atât de puțini, înseamnă că nici ei n--au fost oameni ca toți ceilalți, ci zei. Căci au aflat în ei destulă putere ca să poarte crucea și să viețuiască zeci de ani în pustiu, flămânzi și goi, hrănindu--se cu ierburi crude și rădăcini; Te poți mândri, firește, cu acești copii ai libertății, ai dragostei liber dăruite, cu sublima lor jertfă adusă de bunăvoie în numele Tău! Amintește--Ți însă că aceștia erau doar câteva mii și toți plămădiți ca niște zei, pe când ceilalți? Cu ce sunt vinovați oare ceilalți, adică toți cei nevolnici, care n--au fost în stare să facă ceea ce au izbutit a îndeplini cei căliți din fire? Cu ce este vinovat un suflet plăpând dacă nu poate cuprinde asemenea haruri înfricoșătoare? Nu cumva Tu ai pogorât din ceruri numai în mijlocul celor aleși și numai pentru ei? Dacă--i așa, atunci la mijloc este o taină pe care mintea noastră n--o poate pricepe. Și dacă există într--adevăr o taină, atunci avem tot dreptul să vorbim în numele ei, mărturisind în fața lumii că libertatea inimii de a alege între bine și rău nu înseamnă mare lucru, că totul e taina căreia oamenii sunt datori să i se supună orbește, chiar împotriva conștiinței lor. Și chiar așa am și procedat. Am căutat să îndreptăm ceea ce ai făcut Tu, punând la temelia faptei Tale eroice miracolul, taina și autoritatea. Și oamenii s--au bucurat că sunt din nou mânați ca o turmă și că, în sfârșit, inima lor a fost ușurată de povara unui dar funest care le adusese numai necazuri. Am avut ori nu dreptate să procedăm așa, propovăduind învățătura aceasta oamenilor, spune?! Crezi oare că noi n--am iubit omenirea, de vreme ce am înțeles cu atâta umilintă slăbiciunile ei și am căutat din toată inima să--i ușurăm povara, îngăduind firii sale nevolnice chiar și păcatul, cu condiția ca să fie săvârșit cu știrea noastră? De ce atunci vii acum să ne tulburi? De ce mă privești în tăcere cu ochii Tăi blânzi, convins că dreptatea e de partea Ta? Mai curând aș vrea să Te văd mândru, nu--mi trebuie dragostea Ta, pentru că nici eu nu Te iubesc. De ce aș încerca să mă prefac? Nu--mi dau seama oare cu cine vorbesc? Știi dinainte tot ce aș avea să--ți spun, o citesc în ochii tăi. Cum aș putea oare să ascund de Tine taina noastră? Poate că vrei totuși s--o auzi din gura mea.

Atunci ascultă: noi nu suntem cu Tine, ci cu el, asta este toată taina noastră! De mult nu mai suntem cu Tine, ci cu el, au trecut opt veacuri între timp. S--au împlinit opt veacuri de când am primit din mâinile lui ceea ce Tu ai lepădat cu indignare, darul din urmă, pe care el însuși Ți l--a oferit atunci, când Ți--a înfățișat împărățiile pământești. Noi am primit de la el Roma și spada cezarului, decretându--ne stăpânitorii pământului, singurii lui împărați, deși nici până în ziua de azi n--am apucat să ne desăvârșim lucrarea începută.

Dar cine--i de vină? O, într--adevăr, lucrarea e abia înfiripată, dar totuși s--a înfiripat. Va trece încă multă vreme până să fie dusă la bun sfârșit și până atunci lumea va mai avea încă multe de îndurat, dar în cele din urmă ne vom ajunge țelul și vom fi cezari. Atunci ne vom gândi la fericirea omenirii. Și cu toate acestea, Tu ai fi putut să primești pe loc spada cezarului. Pentru ce ai respins acest ultim dar? Primindu--l, ai fi împlinit toate năzuințele oamenilor pe pământ: le--ai fi dat un stăpân căruia să i se închine, încredințându--le propriile lor conștiințe și le--ai fi pus la îndemână mijlocul de a se uni cu toții laolaltă într--un furnicar în care nu încap divergențe, fiindcă necesitatea alăturării mondiale este cea de--a treia și ultima pricină de

frământare pentru oameni.

Umanitatea a dorit dintotdeauna să se organizeze într-o asociație unitară. Multe popoare au avut o istorie glorioasă, dar cu cât acele popoare se aflau la un nivel de civilizație mai înalt, cu atât erau mai nefericite, fiindcă simțeau mai adânc decât altele necesitatea asocierii tuturor oamenilor. Marii cuceritori, de talia unui Tamerlan sau Gînghis -Han, au străbătut ca o vijelie pământul în dorința de a--și întinde stăpânirea asupra întregului univers, dar și ei, fie chiar inconștienți, au exprimat aceeași nestăvilită aspirație a omenirii spre o asociere generală. Primind dominația lumii și purpura cezarului, Tu ai fi întemeiat o împărăție universală, statornicind în același timp pacea pe toată fața pământului.

Fiindcă cine altul ar putea fi în măsură să stăpânească oamenii decât acela care le stăpânește cugetul și în mâinile căruia se află pâinea lor? Noi am primit, așadar, spada cezarului și, o dată cu asta, firește, ne--am lepădat de Tine pentru a--l urma pe el.

O, vor mai trece încă veacuri de becisnică domnie a gândirii libere, a științei și a antropofagiei, fiindcă, de vreme ce au început să ridice Turnul Babel fără noi, vor ajunge, în cele din urmă, la antropofagie. Abia atunci, fiara se va târî la picioarele noastre și le va linge supusă, stropindu--le cu lacrimi de sânge. Și noi o vom încăleca și vom înălța cupa, iar pe cupă va fi săpat cuvântul «Taină».

Atunci, numai atunci se va statornici împărăția păcii și a fericirii omenești. Ești mândru de aleșii Tăi, dar Tu nu ai în jurul tău decât puțini aleși, în timp ce noi vom ajunge să--i mulțumim pe toți.

Și pe urmă, gândește--Te: câți dintre cei aleși sau dintre cei puternici, care ar putea să fie cândva aleșii Tăi, nu vor fi obosit așteptându--te, câți dintre ei nu--și îndreaptă și nu--și vor mai îndrepta încă forțele și ardoarea inimii spre un alt ogor, sfârșind prin a ridica steagul libertății lor împotriva Ta însuși?

Dar cine altul decât Tine a înălțat acest steag? Pe când noi vom dăruia tuturor fericirea și nimeni atunci nu se va mai răzvrăti, oamenii nu se vor mai căsăpi unii pe alții, așa cum se căsăpesc în fiecare clipă și în tot locul, acum, în numele libertății propovăduite de Tine.

O, noi vom izbuti să--i convingem că nu vor putea ajunge cu adevărat liberi decât atunci când vor renunța de bunăvoie la libertatea lor în favoarea noastră și când ni se vor supune cu desăvârșire nouă! Vom avea oare dreptate sau vom rămâne de minciună? Se vor convinge însă că dreptatea e de partea noastră când își vor aminti în ce cumplită sclavie și în ce frământare îi împinsese libertatea Ta. Deplina independență, gândirea liberă și știința îi vor afunda într--o junglă atât de încâlcită și le vor pune în față asemenea miracole și taine atât de bine ferecate, încât unii dintre ei – cei răzvrățiți și aprigi – își vor face singuri seama; alții – și ei răzvrățiți, dar nevolnici – se vor nimici unii pe alții; iar restul – cei becisnici și nefericiți – se vor târî la picioarele noastre mărturisind în gura mare; «Da, ați avut dreptate, voi singuri stăpâniți taina, de aceea ne--am întors la voi, izbăviți--ne de noi înșine!»

Și astfel vor fi toți fericiți, milioane de făpturi omenești, toți în afară de cei o sută de mii, în mâinile cărora se află destinele lor. Fiindcă numai noi, deținătorii secretului, noi singuri vom fi nefericiți. Vor fi mii de milioane de prunci fericiți și o sută de mii de martiri care--și vor lua asupra lor povara blestemată a cunoașterii binelui și răului. Ei vor muri în pace, se vor săvârși din viață în numele Tău și dincolo de mormânt nu vor găsi decât moarte. Iar noi vom păstra cu grijă secretul și, pentru fericirea lor, îi vom amăgi, făgăduindu--le o răsplată veșnică în ceruri.”

Marele Inchizitor îi va „conduce cu bunăștiință pe oameni la moarte și la distrugere, amăgindu--i tot timpul, ca nu cumva să observe încotro sunt purtați, ca măcar pe parcurs sărmanii orbeți să aibă iluzia fericirii.”

[despre Nietzsche și Dostoievski]

„Totul este permis”

Această primă dogmă a noii religii pregătește, în fapt, noua religie a „morții lui Dumnezeu”, în care nu mai există nici Dumnezeu, nici adevăr și are mai multe consecințe.

După cum spune Nietzsche, prima consecință este că, „dacă nu există Dumnezeu, totul este permis.” Același lucru este afirmat de Ivan Karamazov în romanul lui Dostoievski: „Dacă nu există veșnicie, totul este permis”.

Vedem astfel că Nietzsche și Dostoievski se aflau pe aceeași lungime de undă, aveau exact aceleași idei, deoarece amândoi prinseseră foarte bine duhul vremurilor. Însă Dostoievski s-a apropiat de această problemă din punctul de vedere al cuiva care cunoștea Ortodoxia, în timp ce Nietzsche s-a apropiat de chestiune în calitate de profet al noii învățături, el necunoscând cu adevărat creștinismul, în care nu vedea altceva decât slăbiciune și mentalitate de turmă.

Așadar, toate aceste probleme sunt legate între ele. Dacă Dumnezeu nu mai există, nu mai există adevăr, nu mai există viață veșnică, iar tot ceea ce a susținut civilizația creștină s-a pierdut. Este doar o chestiune de timp până când tot ceea ce a fost construit pe baza credinței va dispărea. Apariția revoluției devine, în acest context, logică.

Așadar, prima consecință: totul este permis, adică revoluția și orice fel de experiment în moralitate, guvernământ și artă. Vom vedea într-o prelegere următoare cum însuși conceptul de artă începe dintr-odată să se pulverizeze, iar arta începe să fie definită de aceste idei revoluționare și nihiliste.

O Nouă Eră

O a doua consecință a morții lui Dumnezeu este aceea că începe să apară o Nouă Eră. Nietzsche afirmă în 1884: „S-ar putea ca eu să fiu primul care aruncă o lumină asupra unei idei care va împărți istoria omenirii în două”. Drept urmare, „toți cei care sunt născuți după noi aparțin unei istorii mai înalte decât istoria de până acum.”

Bineînțeles că pe atunci era o epocă în care Dumnezeu mai avea un înțeles, iar creștinismul mai era viu într-o anumită măsură. Existau încă rămășițe creștine. „Noua Eră”, în care Dumnezeu nu mai este centrul, iar creștinismul nu mai este acceptat, este epoca umanității normale și a revoluției.

În fapt, Nietzsche nu era pe atât de original pe cât credea el, deoarece cu 12 ani mai înainte Dostoievski deja exprimase aceeași idee prin cuvintele lui Kirilov din „Demonii”, care afirmase într-unul din momentele sale profetice:

„Totul va fi ca nou... apoi istoria va fi împărțită în două: de la maimuță la anihilarea lui Dumnezeu și de la anihilarea lui Dumnezeu la transformarea fizică a pământului și a omului.”

Aceasta este ideea unui nou rai care va veni, iar cel care exprimă acest gând este Kirilov, cel care credea că trebuie să devină Dumnezeu.

Supraomul

În sfârșit, ajungem la a treia consecință care derivă din „moartea lui Dumnezeu”, și anume transformarea fizică totală a pământului și a omului. Ceea ce înseamnă venirea Supraomului. Omul are o natură temporară, care trebuie însă depășită deoarece este prea slab, așa că va trebui să devină Supraomul. Prin Supraom se înțelege cineva căruia nu-i pasă de morala creștină. Dacă îți vine să ucizi pe cineva, îl ucizi. Dacă îți vine să faci ceva, orice ai face, o faci. Dacă dorești să cucerești lumea, să arunci oamenii în aer, orice îți place să faci, o faci, pentru că acum este o nouă morală. Desigur că bolșevicii au făcut chiar mai mult decât atât.

Vei spune: „Dar este ceva anti-creștin”, însă ei îți vor răspunde că „noi am depășit creștinismul, avem o nouă moralitate, moralitatea lui Nietzsche, iar tot ceea ce a fost în trecut aparține istoriei. Acum apare o nouă transformare în natura umană, iar noi suntem primele progeneruri ale acestei noi transformări. De aceea putem face tot ceea ce ne dorim.”

Dacă vrei să te ridici împotriva, ei, având puterea, te vor strivi. Așa că, dacă vrei să te ridici împotriva lor, va trebui să-i convertești la creștinism, iar ei își vor vedea greșeala, se vor pocăi și un nou capitol al istoriei va începe.

Nietzsche formulează astfel această idee: „Nu va trebui oare să devenim noi zei măcar și pentru a părea demni de această faptă (de moartea lui Dumnezeu)?” Dacă omul l-a ucis pe Dumnezeu ... dacă vechiul Dumnezeu a murit, atunci trebuie să existe un nou Dumnezeu. Zarathustra afirmă în cartea lui Nietzsche: „Morți sunt toți zeii. Acum ne dorim ca Supraomul să trăiască.”

Kirilov, în „Demonii”, spune același lucru: „Dacă nu există Dumnezeu, atunci eu sunt Dumnezeu”. Dar Dostoievski distinge între Dumnezeul-Om Iisus Hristos și omul-zeu, noua ființă apărută din pământ pentru a deveni zeu.

Același Zarathustra spune:

„Vin să vă-nvăț ce este Supraomul. Omul este ceva ce trebuie depășit. Ce ați făcut pentru a-l depăși? Toate ființele de până acum au creat ceva ce stă deasupra lor, vreți voi să fiți refluxul acestei uriașe revărsări și preferați mai degrabă să vă întoarceți printre fiare, decât să-l depășiți pe om?”

Ce e maimuța pentru om? Doar o batjocură sau o rușine dureroasă. Așa trebuie să fie și omul pentru Supraom: doar o batjocură sau o rușine dureroasă. Voi ați parcurs distanța de la vierme la om și multe în voi sunt încă vierme (...) Iată vă învăț ce este Supraomul. Sensul pământului este Supraomul”

La prima vedere pare o idee fantasmagorică. Ce înseamnă „Supraomul”? Probabil vă amintiți ceea ce spunea Marx despre omenirea care va fi schimbată prin mijloace violente, adică omul însuși va fi transformat pentru a fi ajustat perfect pentru noua împărăție a comunismului. Scriitorii contemporani, precum Erich Kahler, susțin că toate schimbările din societatea modernă, atât din punct de vedere fizic, cât și la nivel de idei, produc ceea ce el numește o mutație, un nou tip uman. Dacă pe deasupra mai luăm în calcul și așa numita idee „științifică” de evoluție în care Nietzsche deja credea, observăm că această idee, a apariției unui nou tip uman, cel al Supraomului, nu mai este deloc ceva fantasmagoric. Este o idee reală la care omul occidental a ajuns în mod natural și logic prin îndepărtarea sa de Dumnezeu și încercarea de a găsi o nouă religie. Noua generație care vine ia la cunoștință aceste idei, deoarece ele nu răsar într-un gol, și începe să se poarte în acord cu ele. Răspunsul la toate aceste întrebări poate fi descoperit la un scriitor: Dostoievski.

El se gândea la aceleași lucruri ca și Nietzsche, aproape în același timp, de fapt un pic mai înainte, dar avea deja răspunsul. Din acest motiv, cine dorește să înțeleagă aceste probleme la un nivel foarte profund trebuie să citească aceste cărți. Prima dintre ele este „Crimă și pedeapsă”, în care descrie cum cineva credea că va deveni un Supraom prin uciderea a două bătrâne, mai degrabă a uneia singure, luându-le banii și transformându-se într-o persoană care se pregătește pentru viitor. Personajul descoperă că are o conștiință și că nu este ușor să faci așa ceva. Însă toată gândirea și viața lui reprezintă o fantasmă (...) Dacă aruncăm o privire la tipul de crime care au loc astăzi, vom observa că, mai ales în ultimii 20 de ani, a avut loc o creștere a crimelor fără sens. Pe vremuri, aproape toate crimele erau rezolvate pentru că, fie era vorba de gelozia unui bărbat care își ucidea nevasta, sau viceversa, sau un iubit, sau un acces de mânie, sau o bătaie la bar. Astăzi, adesea ucigașiiucid fără niciun motiv. Mai există crime de modă veche, dar acum apare un nou tip de ucigaș, care ucide doar de dragul crimei. Iar acești ucigași sunt foarte greu de prins. În zilele noastre majoritatea crimelor rămân nerezolvate. Detectivii nu-i pot prinde pe ucigași, deoarece nu există o legătură logică între evenimente. Nu este implicat un membru al familiei, nu este cineva care s-a supărat pe tine, ci este pur și simplu cineva care s-a hotărât să ucidă. Iar acest gen de crimă a devenit șocant de prezent și arată că societatea se găsește într-o situație foarte rea. Alți ucigași își fac un act de mândrie din uciderea unui număr mare de oameni, 20 sau mai mulți.

Aceasta este, așadar, noua moralitate „dincolo de bine și rău”, ca să cităm una dintre scrierile lui Nietzsche. Există mai multe idei implicate aici. Una este aceea că se vorbește despre dincolo de bine și rău deoarece nu mai există moralitate. O alta este aceea a Supraomului. Din moment ce nu mai există Dumnezeu, trebuie să existe un nou om, un nou zeu care este omul.

Dostoievski a atins aceste teme și în romanul său „Demonii”, în care descrie mentalitatea unor oameni care se pregăteau să facă revoluția în Rusia. Unii dintre ei aveau idei foarte profunde. Unul dintre personaje vine cu ideea că, pentru a face omenirea fericită, este nevoie să fie uciși majoritatea oamenilor. Sunt prea mulți oameni, iar a-i face pe toți fericiți ar fi prea greu. Drept urmare, a calculat că pentru a face din Rusia o țară fericită ar trebui să ucizi 100 de milioane de oameni. Soljenițin a calculat că exact acesta a fost numărul oamenilor uciși în Rusia, deoarece acolo revoluția a durat 65 de ani. Exact același lucru s-a petrecut în Cambodgia, unde în primele șase luni comuniștii au ucis două milioane de oameni, deoarece erau prea mulți și prea mulți oameni inteligenți. Pe cale de consecință, toți cei care trecuseră de liceu a trebuit să fie omorâți. Toți doctorii, avocații, oamenii inteligenți au fost uciși, cu excepția câtorva care au scăpat.

Un student: Din nou aceste idei sunt foarte prezente, ca o otravă care plutește în aer.

Pr. S: Întocmai, întocmai. Puteți vedea același lucru la Raskolnikov, un personaj foarte realist, stăpânit de aceste idei. El pare că nu-și aparține. Merge de la o idee la alta și, de multe ori când întâlnește un nevoiaș, simte dintr-odată un imbold bun de a-i da niște bani. Aceasta este ceea ce a mai rămas în el din moștenirea creștină, mama și sora lui fiind două persoane evlavioase. Îi dăruiește niște bani cuiva, iar mai apoi afirmă: „Of, prostule, ai fi putut folosi acei bani pentru a-ți duce la îndeplinire planul și a o ucide pe bătrână”. Până la urmă ia un topor pentru a o omorî pe acea femeie. Întotdeauna, însă, își reproșează ceva, pentru că are unele porniri bune. Dar este posedat de aceste idei și nu își găsește liniștea până când nu se duce și ucide.

Asta se întâmplă când ai un personaj precum Raskolnikov din „Crimă și pedeapsă”, care află de toate aceste idei pornite de la un scriitor ca Nietzsche care susține că va veni Supraomul. Trebuie să depășim omenirea, pentru că omenirea este prea slabă.

Astăzi este sărbătoarea Sfântului Antonie cel Mare. Răspunsul la Nietzsche este Sfântul Antonie cel Mare, deoarece Antonie a biruit omenirea, propria natura umană. El era ca un înger pe pământ, iar acești oameni și gânditori moderni au pierdut contactul cu acești sfinți, deoarece au pierdut creștinismul. Nu-și dau seama că există o întregă familie de oameni care se găsesc în procesul de a depăși natura umană cu ajutorul harului lui Dumnezeu. Fără să știe acest lucru, Nietzsche a considerat, pe baza observațiilor sale asupra oamenilor, că natura umană este ceva netrebnic și slab, pentru care nu merită să lupti. Drept urmare, trebuie să fie depășită de altceva, de ceva care vine din afară.

Gânditorii moderni au îmbrățișat această idee a evoluției, deoarece ea arată cum omul a fost cândva o creatură de tip maimuță, dar care s-a transformat în altceva, într-o creatură superioară. Pe cale de consecință, epoca noastră este doar o etapă intermediară fără nicio relevanță specială. Dacă ucizi 100 de milioane de oameni, nu e nimic în neregulă cu asta. Sau, dacă în Cambodgia ucizi o treime din populație, nu e nimic în neregulă, este doar un experiment. Ne îndreptăm spre o stare superioară, așa că totul este justificat. Însă, pentru noi, singurul criteriu valabil este creștinismul.

În ceea ce privește evoluționismul, el pare că se întemeiază pe o fundație științifică. Această problemă complexă a evoluționismului are mai multe aspecte: științific, filosofic, religios, fiind

una dintre problemele cheie ale vremurilor noastre, care necesită foarte multă aplecare pentru a-i surprinde toate fațetele. Vom examina această teorie pentru a vedea ce-i oferă omului și ce loc ocupă în filosofia apostaziei.

Evoluționismul reprezintă o cheie de înțelegere a întregii revoluții, a acestei idei a unei noi ere care va veni prin așteptările chiliaste ale tuturor acestor scriitori despre care am vorbit. În cursul următor vom discuta despre termenii generali, dar vom discuta de asemenea și mai specific despre unul dintre marii profeți ai evoluționismului, Teilhard de Chardin, cel mai reprezentativ pentru curentul chiliast care străbate lumea în aceste vremuri.

(Fragmentele citate au fost preluate după versiunile disponibile online indicate mai jos:

<https://www.bibliotecapemobil.ro/content/scoala/pdf/Dostoievski%20-%20Crima%20si%20pedeapsa.pdf>

<http://karamazov.ro/images/stories/1.pdf> - 2 noiembrie 2021)

Bicentenar Dostoievski: “Ține-ți mintea în iad...”

Scris de STV

Miercuri, 03 Noiembrie 2021 11:36
